

Pamětní kniha obce Bělá

str. 27-82 (něm. originál v kurentu, velký dík Fritze Fellnerovi za přepis, str. 1-26 bohužel chybí)

pořadové číslo:

jména 1564 a 1598:

majetek v lánech:

poplatek na sv. Jiří a na sv. Havla gr/d:

odúmrť na sv. Jiří a sv. Havla gr. (groše) a d (denáry): odhad v kopách

9. Peter Weber (1564 a 1598),

½ lánu,

poplatek: 29/1, odúmrť: 29/1,

odhad 54 kop

/:1599: vdova Elisabet synovi Urbanovi;
1650, 14. ledna; zeť Paul Gramper; 1678, 18.
března: syn Urban;
1702 a 1705 Jakob Holtzer: /

10. Georg Motez: (1564 a 1598),

½ lánu,

poplatek: 29/1, odúmrť 29/1,

odhad 52 kop

/:1620, 17. listopadu: syn Paul (Mocz nebo
Winkler) za 102 kopy;
1666 6. srpna: syn Thomas Winkler za **70 kop**
34 grošů:
1702 a 1705: Georg Krempel: /

11. Christof (1564) a Hansl Zettl (1598)

¼ lánu,

poplatek 14/4, odúmrť 14/4,

odhad 36 kop

12. Wiezanie (1564) a Paul Wiezanie (1598)

1 ½ čtvrtlánu,

poplatek 21/6, odúmrť 21/6

odhad 46 kop

/:1590 odhadnuto na 190 kop; Po Paulovi syn

Gedenkbuch Ziernetschlag

S. 27-82 (Original in Kurrent, Dank an Fritz Fellner für die Transkription S.1-26 fehlen leider)

Ordnungszahl:

Namen 1564 und 1598:

Grundbesitz in Lan:

Zins zu Georgi und Galli gr/d:

Totenfall zu Georgi und Galli in gr.
(Groschen) und d (Denare):
Schätzung in Schock (ßß)

9. Peter Weber (1564 und 1598),

½ Lan,

Zins: 29/1, Totenfall: 29/1,

Schätzung 54 Schock

/:1599: Witwe Elisabet an Sohn Urban;
1650, 14. Jänner; Schwiegersohn Paul Gramper;
1678, 18. März: Sohn Urban;
1702 und 1705 Jakob Holtzer: /

10. Georg Motez: (1564 und 1598),

½ Lan,

Zins: 29/1, Totenfall 29/1,

Schätzung 52 Schock

/:1620, 17. November: Sohn Paul (Mocz oder
Winkler) um 102 ßß;
1666 6. August: Sohn Thomas Winkler um **70**
ßß 34 g:
1702 und 1705: Georg Krempel: /

11. Christof (1564) und Hansl Zettl (1598)

¼ Lan,

Zins 14/4, Totenfall 14/4,

Schätzung 36 Schock

12. Wiezanie (1564) und Paul Wiezanie (1598)

1 ½ Viertel Lan,

Zins 21/6, Totenfall 21/6

Schätzung 46 Schock

/:1590 geschätzt auf 190 ßß; Nach Paul Sohn

Benedikt;
1635, 12. ledna: vdova Margarete se vdává za
Mathäuse Fidlera;
1677, 16. března: syn Gregor Fidler,
tentýž také 1702 a 1705: /

13. Klymenth (1564) a Mertl Guester (1598)

¼ lánu
poplatek 14/4, odúmrt' 14/4
odhad 35 kop

/:1568 po Klementu odhadnuto na 38 kop; syn
Toman nastupuje;
1598: Mertl **Guester**; potom Michl **Liegler**;
1629, 9. března za 16 kop Simonu Pischingerovi
(+),
potom 1651, 24. listopadu Mathias Witzane
(Fidelbauer);
1665, 12. května za 40 kop
Mathiasi Solbauerovi z Piberschlagu (v
Windhaagu v Rakousku);
1677, 29. června: Josef Pritzl;
1702 a 1705: Gregor Fidler. :/

14. Heus, Glaser (1564) a Lux Weilgune

½ lánu
poplatek 29/1, odúmrt' 29/1
odhad 44 kop

/: potom: 1640, 27. května, Philipp Weilgune;
Georg Guschl za 132 kop;
1675, 2. ledna, zeť Philipp Weilgune, Wagner
(kolář?);
těž 1702 a 1705. :/

15. Kaspar na panském statku (1564) a Paul Hofbauer (1598)

-
poplatek 50 (z luzu 7), odúmrt' 57
odhad: 128 kop

/: po Kasparovi 1570, 26. dubna syn Motez;
pak Paul, Hofbauer, po něm **Girg** z Bělé, do
1617 syn **Ileuz** Paula, jehož vdova Ursula se
vdává za Dichtla Kusslbauera z Radčic. Tento
předává s 501 kopami 1654, 9. prosince synu

Benedikt;
1635, 12. Jänner: Witwe Margarete heiratet
Mathäus Fidler;
1677, 16. März: Sohn Gregor Fidler,
derselbe auch 1702 und 1705: /

13. Klymenth (1564) und Mertl Guester (1598)

¼ Lan
Zins 14/4, Totenfall 14/4
Schätzung 35 Schock

/:1568 nach Klement geschätzt auf 38 Schock;
Sohn Toman tritt an;
1598: Mertl **Guester**; dann Michl **Liegler**;
1629, 9. März um 16 ßß an Simon Pischinger
(+),
dann 1651, 24. November Mathias Witzane
(Fidelbauer);
1665, 12. Mai um 40 ßß an
Mathias Solbauer aus Piberschlag;
1677, 29. Juni: Josef Pritzl;
1702 und 1705: Gregor Fidler. :/

14. Heus, Glaser (1564) und Lux Weilgune

½ Lan
Zins 29/1, Totenfall 29/1
Schätzung 44 Schock

/: dann: 1640, 27. Mai, Philipp Weilgune;
Georg Guschl um 132 Schock;
1675, 2. Jänner, Schwiegersohn Philipp
Weilgune, Wagner;
Ebenso 1702 und 1705. :/

15. Kaspar am Hofe (1564) und Paul Hofbauer (1598)

-
Zins 50 (vom Lus 7), Totenfall 57
Schätzung: 128 Schock

/: Nach Kaspar 1570, 26. April Sohn Motez;
Dann Paul, Hofbauer, nach ihm **Girg** von
Ziernetschlag, bis 1617 Sohn **Ileuz** des Paul,
dessen Witwe Ursula den Dichtl Kusslbauer von
Radinetschlag heiratet. Dieser übergibt mit 501

Gregorovi; 1702 a 1705 Urban Guschlbauer. :/

16. Lukas Forstner (1564) a Klement Biczan (1598)

½ lánu

poplatek 29/1, odúmrť 29/1

odhad: 49 kop

/: po Lukasovi: 1569, 16. února, vdova Bara vdaná za Christofa:

1578 syn Jakesch z prvního manželství;

1585 až 1613 Klement Biczan;

1613: syn Kaspar;

1650, 14. ledna jeho zeť Paul Janků; 1702 Mathes Janků;

1705: Tobias Weilgune :/

17. Prokesch (1564) a Hansl Liegler nebo Prokesch (1598)

½ lánu

poplatek 29/1, odúmrť 29/1

odhad: 42 kop

/: 1621, 16. listopadu dceři Kerně za 80 kop, která se vdává za Albrechta Weilguneho;

1625 umírá Albrecht, Kerna se vdává za Urbana Fröstla, který přebírá **se 120 kopami**;

1659, 23. dubna, Sohn Adam za 100 kop (pláteník);

1702 a 1705: syn Urban Fröstl :/

18. Urban Janků (1564) a Georg Weilgune (1598)

¼ lánu

poplatek 19/1, odúmrť 19/1

odhad: 40 kop

/:1591 odhadnuto na 119 kop; dcera Lumay otce Janků se vdává za Georga Weilguneho.

1637, 31. ledna, syn Augustin;

1651, 24. listopadu, Michl Mayr;

1680, 11. října: syn Matthias;

1702 a 1705: Mathias Mayr :/

19. Kaspar Glaser (1564) a Johann Rassek (Pulvermüller/výrobce střelného prachu) (1598)

¼ lánu

Schock 1654, 9. Dezember an Sohn Gregor; 1702 und 1705 Urban Guschlbauer. :/

16. Lukas Forstner (1564) und Klement Biczan (1598)

½ Lan

Zins 29/1, Totenfall 29/1

Schätzung: 49 Schock

/: Nach Lukas: 1569, 16. Feber, Witwe Bara verheiratet mit Christof:

1578 Sohn Jakesch aus erster Ehe;

1585 bis 1613 Klement Biczan;

1613: Sohn Kaspar;

1650, 14. Jänner dessen Tochtermann Paul Janků; 1702 Mathes Janků;

1705: Tobias Weilgune :/

17. Prokesch (1564) und Hansl Liegler oder Prokesch (1598)

½ Lan

Zins 29/1, Totenfall 29/1

Schätzung: 42 Schock

/: 1621, 16. November an Tochter Kerna um 80 Schock, welche Albrecht Weilgune heiratet;

1625 stirbt Albrecht, Kerna heiratet Urban Fröstl, der **mit 120 Schock** übernimmt;

1659, 23. April, Sohn Adam um 100 Schock (Leinweber);

1702 und 1705: Sohn Urban Fröstl :/

18. Urban Janků (1564) und Georg Weilgune (1598)

¼ Lan

Zins 19/1, Totenfall 19/1

Schätzung: 40 Schock

/:1591 geschätzt auf 119 Schock; Tochter Lumay des Janků heiratet Georg Weilgune.

1637, 31. Jänner, Sohn Augustin;

1651, 24. November, Michl Mayr;

1680, 11. Oktober: Sohn Matthias;

1702 und 1705: Mathias Mayr :/

19. Kaspar Glaser (1564) und Johann Rassek (Pulvermüller) (1598)

¼ Lan

poplatek 10/6, odúmrtí 10/6
odhad: 26 kop

/: 1601, 23. dubna: Lorenz Weis za 45 kop 30
grošů;
1622, 31. května: Hans Pauß;
1622, 24. srpna Albrecht;
1624, 12. dubna Welfl Leytner, do 1647 pustý;
1650, 14. ledna: Wenzel Witzane za 10 kop;
1664, 17. června, Hans Pascher za 40 kop;
1678 a ještě 1705 Jakob Kienmayer :/

20. Motz (1564) a Mertl Witzane (1598)

¼ lánu
poplatek: 10/6, odúmrtí: 10/6
odhad: 19 kop

21. Toman (1564) a Paul Steinhauser (1598)

¼ lánu
poplatek: 14/4, z opuštěného domu též 14/4,
odúmrtí 29/1
odhad: 38 kop

/: 1621, 24. května Linhart Partl za 50 kop;
1623, 16. května Gallus Biczane nebo Pascher;
1654, 9. prosince, Urban Janků za 65 kop;
1668, 18. března: vdova Maria vdaná za
Wenzela Bayra;
1680, 30. října nevlastní syn Lorenz Janků za 70
kop;
1702 Paul Weilgune;
1705: Mathes Janků. :/

22. Georg Partl (1564) a Motzl Steffl (1598)

¼ lánu
poplatek: 14/4, odúmrtí: 14/4
odhad: 22 kop

23. Steffl (1564) a Blosl Steinhauser (1598)

¼ lánu
poplatek: 14/4, odúmrtí: 14/4
odhad: 20 kop

Zins 10/6, Totenfall 10/6
Schätzung: 26 Schock

/: 1601, 23. April: Lorenz Weis um 45 ßß 30 gr;
1622, 31. Mai: Hans Pauß;
1622, 24. August Albrecht;
1624, 12. April Welfl Leytner, bis 1647 öde;
1650, 14. Jänner: Wenzel Witzane um 10 ßß;
1664, 17. Juni, Hans Pascher um 40 ßß;
1678 und noch 1705 Jakob Kienmayer :/

20. Motz (1564) und Mertl Witzane (1598)

¼ Lan
Zins: 10/6, Totenfall: 10/6
Schätzung: 19 Schock

21. Toman (1564) und Paul Steinhauser (1598)

¼ Lan
Zins: 14/4, vom verlassenen Haus auch 14/4,
Totenfall 29/1
Schätzung: 38 Schock

/: 1621, 24. Mai Linhart Partl um 50 ßß;
1623, 16. Mai Gallub Biczane oder Pascher;
1654, 9. Dezember, Urban Janků um 65 ßß;
1668, 18. März: Witwe Maria vermält mit
Wenzel Bayr;
1680, 30. Oktober Stiefsohn Lorenz Janků um
70 ßß;
1702 Paul Weilgune;
1705: Mathes Janků. :/

22. Georg Partl (1564) und Motzl Steffl (1598)

¼ Lan
Zins: 14/4, Totenfall: 14/4
Schätzung: 22 Schock

23. Steffl (1564) und Blosl Steinhauser (1598)

¼ Lan
Zins: 14/4, Totenfall: 14/4
Schätzung: 20 Schock

24. Toman (1564) a Mocz Weger (1598)

½ lánu

poplatek: 25/3, odúmrt' 25/3

odhad: 32 kopy

/: Během války shořela, dlouhá léta pustá;

1651, 24. listopadu: Wenzl Weilgune za 16 kop;
1675, 27. dubna, Mert Zettl, odchází
(entweicht);

1677, 29. června: Adam Guschl;

1702: Galle Haas;

1705: Valentin Zettl. :/

24. Toman (1564) und Mocz Weger (1598)

½ Lan

Zins: 25/3, Totenfall 25/3

Schätzung: 32 Schock

/: Während des Krieges niedergebrannt, lange
Jahre öde;

1651, 24. November: Wenzl Weilgune um 16
ßß;

1675, 27. April, Mert Zettl, entweicht;

1677, 29. Juni: Adam Guschl;

1702: Galle Haas;

1705: Valentin Zettl. :/

25. Hans Schintler (1564) a Toman Zettl (1598)

¼ lánu

poplatek: 10/6, odúmrt': 10/6

odhad: 19 kop

25. Hans Schintler (1564) und Toman Zettl (1598)

¼ Lan

Zins: 10/6, Totenfall: 10/6

Schätzung: 19 Schock

26. Hans Michl (1564) a Bartl (1598)

¼ lánu

poplatek: 21/5, odúmrt': 21/5

odhad: 42 kopy

/: 1577, 5.května, syn Endre Hanse Michla;

1581: vdova Katharina se vdává za Paula;

1586: výměna s Mertlem. :/

26. Hans Michl (1564) und Bartl (1598)

¼ Lan

Zins: 21/5, Totenfall: 21/5

Schätzung: 42 Schock

/: 1577, 5. Mai, Sohn Endre des Hans Michl;

1581: Witwe Katharina heiratet Paul;

1586: tauscht mit Mertl. :/

27. Filip Wagner (1564 a 1598)

¼ lánu

poplatek: 21/5, odúmrt': 21/5

odhad: 55 kop

/: 1597, 23. října do roku 1606 vdova
Magdalena po Philippovi;

1606, 21. srpna: syn Veit Wagner;

1637, 31. ledna Albrecht Zettl za 150 kop;

1651, 24. listopadu: Philipp Weilgune;

1654, 9. prosince: Adam Steinhauser;

1659, 22. dubna Gregor Weilgune;

1664, 17. ledna: Michel Straberger. :/

27. Filip Wagner (1564 und 1598)

¼ Lan

Zins: 21/5, Totenfall: 21/5

Schätzung: 55 Schock

/: 1597, 23. Oktober bis 1606 Witwe Magdalena
des Philipp;

1606, 21. August: Sohn Veit Wagner;

1637, 31. Jänner Albrecht Zettl um 150 ßß;

1651, 24. November: Philipp Weilgune;

1654, 9. Dezember: Adam Steinhauser;

1659, 22. April Gregor Weilgune;

1664, 17. Jänner: Michel Straberger. :/

28. Motz Frieder (Müllner/mlýnař?, 1564) a Benedikt Weilgune (1598)

½ lánu

poplatek: 29/1, odúmrt': 29/1

odhad: 58 kop

28. Motz Frieder (Müllner, 1564) und Benedikt Weilgune (1598)

½ Lan

Zins: 29/1, Totenfall: 29/1

Schätzung: 58 Schock

/: 1570, 26. dubna: syn Wenzel otce Motza za 175 kop; ... 1657, 2.června: Veit Pascher :/

29. – (1564) a Benedikt Weilgune (1598)

¼ lánu

poplatek: 14/4, odúmrť: 14/4

odhad: 31 kop

/: před 1629: syn Valentin;
1673, 30. května jeho syn Jakob;
1680, 14. října: vdova Barbara;
1702: Hans Denk;
1705: Paul Kastl. :/

30. Motz im Endl (1564) a Wenzl (1598)

-

poplatek: 7/2, odúmrť: 7/2

odhad: 34 kop

31. Gilek Glaser (1564) a Lorenz, Seiler (provazník?) jakož i Toman Weilgune (1598)

-

poplatek: 10, odúmrť: 17/2

odhad: 43 kop

z opuštěného domu poplatek 17/2

32. Georg Wurtzer (1564) a Andre, Aschenbrenner (popelář?), obecní chalupa

33. – (1564) a Andre (1598)

½ čtvrti (Viertel, 1 čtvrt' rovná se 3 pruty, rovná se 46.272,449 m2)

poplatek: 2/2, odúmrť 2/2

odhad: 26 kop

/: 1620, 17. listopada, syn Georg za 57 kop;
1622: sestra Else se vdává za Paula Steinecka, 57 kop;
1631, 23/4 Gilg Moser
1662, 7. března, syn Stefan;
1702 a 1705: Paul Moser. :/

/: 1570, 26. April: Sohn Wenzel des Motz um 175 ßß; ... 1657, 2. Juni: Veit Pascher :/

29. – (1564) und Benedikt Weilgune (1598)

¼ Lan

Zins: 14/4, Totenfall: 14/4

Schätzung: 31 Schock

/: vor 1629: Sohn Valentin;
1673, 30. Mai dessen Sohn Jakob;
1680, 14. Oktober: Witwe Barbara;
1702: Hans Denk;
1705: Paul Kastl. :/

30. Motz im Endl (1564) und Wenzl (1598)

-

Zins: 7/2, Totenfall: 7/2

Schätzung: 34 Schock

31. Gilek Glaser (1564) und Lorenz, Seiler sowie Toman Weilgune (1598)

-

Zins: 10, Totenfall: 17/2

Schätzung: 43 Schock

vom verlassenen Haus Zins 17/2

32. Georg Wurtzer (1564) und Andre, Aschenbrenner, Gemeindechalupe

33. – (1564) und Andre (1598)

½ Viertel (ein Viertel entspricht 46.272,449 m2)

Zins: 2/2, Totenfall 2/2

Schätzung: 26 Schock

/: 1620, 17. November, Sohn Georg um 57 ßß;
1622: Schwester Else heiratet Paul Steineck, 57 ßß;
1631, 23/4 Gilg Moser
1662, 7. März, Sohn Stefan;
1702 und 1705: Paul Moser. :/

Nově osídleny byly:

Neubesiedelt wurden:

1638, 8. března dlouhá léta pustý dům s kupní cenou 15 kop Georgem Löserem, který ho 1678 8. ledna prodává za 25 kop Simonu Pieblovi.

1664, 15. června, místo po zruinovaném pustém domu Merta Güstera, které Martin Fischer kupuje za 20 kop.

1670, 16. dubna kupuje toto místo Thomas Froschauer.

V roce 1598 měla Bělá 32 usedlých a jednu obecní chalupu (Gemeindechalupe). Také výčep. (V roce 1564 musel šenkýř (hostinský), který vykonával výčepní práva, zaplatit na sv. Jiří a na sv. Havla po 6 groších.)

Usedlí, jak vyplývá z předchozího seznamu, byli už osvobozeni od roboty, podruzi ale museli jako vyplacení z robotní povinnosti na den sv. Havla uhradit vždy po 6 groších.

V Bělé byl již v roce 1564 usídlen hajný/lesník (Lukas, lesník). O lesníkově samotném se v roce 1598 píše:

„V této vesnici je lesník mající na starosti les dlouhý dvě míle, ve kterém rostou buky a jedle.

Vysoké, divočáků, zajíců a jeřábků je zde dostatek.“

Roční výnos za prodané dřevo je vyčíslen na 6 kop.

„Hajný také pobírá za trávu a z pasek 70 kop 11 grošů 2 denáry.“

Novými listinami opravňujícími ke klučení (Reutbriefe) přibyl další poplatek ve výši 16 grošů.

Po roce 1600 se jmenují lesníci „Peter“ a později „Khelbl“. Když Pohoří dostalo ke konci 18. století své vlastní lesní hospodářství, přišel revír Bělá o část původní rozlohy.

1638, 8. März ein lange Jahre ödes Haus mit 15 ß Kaufpreis durch Georg Löser, der es 1678 am 8. Jänner um 25 Schock an Simon Piebl verkauft.

1664, 15. Juni, die ruinierte öde Hausstelle des Mert Güster, welche Martin Fischer um 20 ß kauft.

1670, 16. April kauft die Stelle Thomas Froschauer.

Im Jahr 1598 zählte Ziernetschlag 32 Ansässige und eine Gemeindechalupe. Ferner eine Schänke. (Im Jahr 1564 hatte derjenige, welcher das Schankrecht ausübte, zu Georgi und Galli je 6 Groschen zu bezahlen.)

Die Ansässigen waren, wie sich aus vorstehender Zusammenstellung ergibt, nicht mehr robotpflichtig, die Inleute aber hatten als Ablösung ihrer Robotpflicht zum Gallitermine je 6 Groschen zu erlegen.

Ziernetschlag war schon 1564 der Sitz eines Forstners (Lukas, Fforstner). Vom Forstner selbst heißt es 1598:

„In diesem Dorff ist ein Forstner über die Waldung bei zwei Meilen lang, in denen Buchen und Tanne. Von großem Wildpret, Hasen und Haselhühnern ist zur Genüge vorhanden.“

Die Jahreseinnahmen für verkauftes Holz wird mit 6 Schock angegeben.

„Der Forstner nimmt auch für Gras und von den Gereuten 70 Schock 11 Groschen 2 Denare ein.“

Durch neue Reutbriefe wuchs ein weiterer Zins von 16 Groschen zu.

Nach 1600 heißen die Forstner „Peter“ und später „Khelbl“. Als Buchers gegen Ende des 18. Jahrhunderts seine eigene Förstnerei erhielt, verlor das Ziernetschläger Revier an Ausdehnung.

IV. Za hrabaty Buquoyů

Po smrti Petra Voka z Rožmberka (6. listopadu 1611) přešly novohradské a třeboňské statky, protože byl poslední mužský potomek svého rodu, podle dědické smlouvy z roku 1484, a znovu potvrzené v roce 1610, nejprve na Jana Jiřího ze Švamberka, pána na Orlíku a Zvíkovu. Panství Krumlov prodal Vok již v roce 1602 císaři Rudolfovi a panství Rožmberk postoupil ještě za svého života svému synovi Janu hraběti Zrynskému. Posledně jmenovaný však krátce po Petru Vokovi zemřel (1612), a tím zůstaly i tyto statky bez majitele, takže až na Krumlov dostali veškeré dědictví Švamberkové. Navzdory rozsáhlému majetku, ale nebyly hmotné poměry nijak příznivé

Jan Jiří ze Švamberka vůči svým novým poddaným projevil velkou vstřícnost. Potvrdil jim, aniž by požadoval nové poplatky (Opfer), všechny svobody a výsady, které získali od Rožmberků, udělil jim nová práva klučení (Reutbriefe) a vůbec vedl správu stejným způsobem jako zemřelý.

Když Jan Jiří narazil na finanční obtíže, ale na prodej panství přitom nebylo ani pomyšlení, převedl v roce 1615 dědictví na svého syna Petra ze Švamberka.

Tento byl však při vypuknutí třicetileté války zatažen do českého povstání, mezi stavy zaujal dokonce vedoucí postavení, takže jeho statky jako majetek rebela byly konfiskovány a on sám byl dán do klatby a odsouzen k trestu smrti.

Přechodně se dostalo jmění nyní do rukou Ferdinanda II., dne 6. února 1620 ale daroval císař panství Nové Hradky, Rožmberk a Libějice a menší rovněž zkonfiskované statky Svěbohy, Žumberk a Chvalkov svému generálu Karlu Bonaventurovi z Buquoye jako uznání za věrné služby, které vykonal pro něj a pro říši během českého povstání a jako úhradu za peněžní dary, které v zájmu císařského rodu vydal.

IV. Unter den Grafen Buquoy

Nach dem Tode des Peter Wok von Rosenberg (6. November 1611) überging sein Gratzner und Wittingauer Besitz, da er der letzte männliche Sprosse seines Geschlechtes war, entsprechend einer 1484 abgeschlossenen Erbeinigung, die 1610 neuerdings bekräftigt wurde, zunächst an Johann Georg von Schwamberg (Schwanberg), Herr auf Worlik und Klingenberg. Die Herrschaft Krumau hatte Wok schon 1602 an Kaiser Rudolf verkauft, die Herrschaft Rosenberg aber bei Lebzeiten an seinen Neffen Johann Grafen von Zriny abgetreten. Da Letzterer bald nach Peter Wok starb (1612), wurde auch dieser Besitz frei, sodass die Schwamberger bis auf Krumau das ganze Erbe nach Wok innehatten. Trotz des ausgedehnten Besitzes waren jedoch die materiellen Verhältnisse keine günstigen.

Johann Georg von Schwamberg zeigte sich seinen neuen Untertanen gegenüber sehr entgegenkommend. Er bestätigte ihnen, ohne neue Opfer zu verlangen, alle unter den Rosenbergnern erworbenen Freiheiten und Begünstigungen, stellte ihnen neue Reutbriefe aus und führte die Verwaltung überhaupt im Sinne des Verstorbenen weiter.

Als Johann Georg auf Geldschwierigkeiten stieß, an einen Verkauf der Herrschaften aber nicht zu denken war, so übertrug er im Jahr 1615 das Erbe an seinen Sohn Peter von Schwamberg. Dieser wurde jedoch beim Ausbruch des dreißigjährigen Kriegs in den böhmischen Aufstand hereingezogen, nahm unter den Ständischen sogar eine führende Stelle ein, so dass sein Besitz als der eines Rebellen konfisziert und er selbst geächtet und zum Tode verurteilt wurde.

Vorübergehend kamen die Güter jetzt in die Hände Ferdinands II., am 6. Februar 1620 aber schenkte dieser die Herrschaften Gratzen, Rosenberg und Libějitz und die kleineren ebenfalls der Konfiskation verfallenen Güter Zweiendorf, Sonnberg und Chwalkahof seinem Generale Karl Bonaventura von Buquoy als Anerkennung für die ihm und dem Reiche während des böhmischen Aufstandes geleisteten treuen Dienste und als ein Entgelt

Generál Buquoy se z tohoto milostivého činu dlouho netěšil, neboť již dne 10. července 1621 podlehl zraněním, utrpěným při obléhání uherské pevnosti Nové Zámky.

Během předchozího českého vojenského tažení, jehož dějiště od počátku války byly jižní Čechy, a které těmto oblastem, zejména ale na panství hraběte Buquoye způsobilo mnoho zmaru a zla, se poddaní pánů, kterým byly jako rebelům odebrány statky, dobrovolně, částečně ale také až po použití síly, podrobili císařským důstojníkům, a ve slavnostních písemných projevech oddanosti složili císaři a říši znovu slib věrnosti.

Toto se stalo i na panstvích Nové Hradky a Rožmberk, avšak za velmi neutěšených a vynucených poměrů, protože zde bylo jen několik málo obcí, které zůstaly ušetřeny pomstychtivého tažení a kořistění císařských vojsk.

Po smrti generála Buquoye přešlo zboží se souhlasem císaře na jeho vdovu Marii Magdalénu z Buquoye, rozenou hraběnku z Biglii, jako zástupkyni svého nezletilého syna Alberta.

V důsledku pustošení, způsobených vojáky, setkávala se hraběnka při přebírání správy panství u poddaných s nedůvěrou, v ojedinělých případech i s odporem.

Když se ale ukázalo, že nová hraběnka má upřímnou snahu vyléčit rány utrpěné válkou, že její vystupování a její celou správu charakterizuje pouze vlídnost a že poskytla 50.000 brabantských tolarů pro účely nápravy nejpalčivějších válečných škod, se nedůvěra rozptýlila.

Postupně nastal i v celkové správě vlastnictví opět naprostý pořádek, a bezpečnost a volnost pohybu obyvatel zůstaly nadále nedotknutelné. K těmto úspěchům velmi přispívalo vstřícné

für die im Interesse des kaiserlichen Hauses gebrachten Geldopfer.

General Buquoy sollte sich dieses kaiserlichen Gnadenaktes nicht lange erfreuen, denn bereits am 10. Juli 1621 erlag er den bei der Belagerung der ungarischen Festung Neuhäusel erhaltenen Verwundungen.

Während des vorangegangenen böhmischen Feldzuges, dessen Schauplatz seit Beginn des Krieges Südböhmen war und der über diese Gegenden, besonders aber über den Besitz des Grafen Buquoy viel Unglück und Unheil brachte, hatten sich die Untertanen der den Rebellen weggenommenen Besitzungen freiwillig, zum Teil aber auch erst nach Anwendung von Gewalt den kaiserlichen Offizieren unterworfen und in feierlichen schriftlichen Ergebenheitserklärungen dem Kaiser und Reiche neuerdings den Eid der Treue abgelegt.

Dies war auch auf den Herrschaften Gratzen und Rosenberg geschehen, allerdings unter sehr trostlosen und zwingenden Verhältnissen, da es hier nur wenige Orte gab, die von den Rachezügen und der Beutelust der kaiserlichen Soldaten verschont geblieben waren.

Nach dem Tod des Generals Buquoy gingen die Güter mit Zustimmung des Kaisers an seine Witwe Maria Magdalena von Buquoy, geborene Gräfin von Biglia, als Vertreterin ihres unmündigen Sohnes Albert über.

Infolge der durch die Soldaten angerichteten Verwüstungen stieß die Gräfin bei Übernahme der Herrschaftsverwaltung bei den Untertanen auf Misstrauen, vereinzelt auch auf Widerstand.

Als man aber erkannte, dass es der neuen Herrin ernster Wille sei, die durch den Krieg geschlagenen Wunden zu heilen, ihr Auftreten und ihre ganze Verwaltung nur Milde verriet und eine Spende von 50.000 Brabanter Talern zum Zweck der Gutmachung der ärgsten Kriegsschäden zur Verfügung gestellt wurde, kehrte das Zutrauen zurück.

Nach und nach trat auch in der Gesamtverwaltung des Besitzes wieder volle Ordnung ein, und die Sicherheit und Bewegungsfreiheit der Bewohner blieb

vystupování vrchního správce panství (Herrschaftsoberhauptmann) [Paula Wittingauera z Breitenbergu](#).

Ještě s jednou nesnází se musela hraběnka vypořádat. Jako všude, našlo protestantství i v jižních Čechách od konce 16. století skrytě i veřejně své stoupence. Za Petra Voka z Rožmberka a za Švamberků nebyly tomuto rozšíření protestantismu kladeny žádné překážky.

I válkou vyvolané neuspořádané poměry přivedly novému učení další přívržence.

Když se Ferdinand II. ujal vlády, začala však být uplatňována okamžitě taková opatření, jejichž cílem bylo vymýtiti učení Lutherovo z celé rakouské monarchie.

Dne 31. července 1627 pak vydal císař takové prohlášení, ve kterém oznámil, že nechce mít v Čechách žádné jiné poddané než katolíky, a kdo se nevrátí ke katolické církvi, by měl opustit domov i zemi.

Hraběnka z Buquoye byla sama dobrou katoličkou. V jejím přívětivém způsobu uvažování a s ohledem na dosud nezhojené strasti kruté válečné doby nepodnikla dosud žádné kroky proti protestantům na svém panství.

Teprve když tlak ze strany významných katolických představitelů stále sílil, musela i ona, jak se praví v jednom oběžníku, určeném jejím poddaných dne 14. června 1628, s větší rozhodností se věnovat řešení této náboženské záležitosti. Přizvala k tomu duchovenstvo farností a s jeho pomocí se jí podařilo v krátké době a bez další podpory zvenčí tuto otázku vyřešit.

Malontský farář Georg Neumayer hlásil 24. února 1628 hraběnce, že v jeho farním obvodu prohlásily pouze dvě ženy, „Wagnerka a Urbanka“ že chtějí zůstat protestantkami, že dále „Andre Janks z Meziříčí chce svůj dům

fernerhin unangetastet. Zu diesen Erfolgen trug das entgegenkommende Auftreten des Herrschaftsoberhauptmannes [Paul Wittingauer von Breitenberg](#) viel bei.

Noch eine Schwierigkeit hatte die Gräfin zu überwinden. Wie überall, so hatte auch in Südböhmen seit dem Ende des 16. Jahrhunderts der Protestantismus offen und geheim Anhänger gefunden. Unter Peter Wok von Rosenberg und unter den Schwambergern war dessen Ausbreitung kein Hindernis bereitet worden.

Auch die durch den Krieg hervorgerufenen ungeordneten Zustände hatten der neuen Lehre weitere Anhänger zugeführt.

Als Ferdinand II. zur Regierung gelangte, begannen jedoch sofort jene Maßnahmen, welche die Beseitigung der Lehre Luthers aus den österreichischen Landen zum Zwecke hatten.

Am 31. Juli 1627 erließ der Kaiser sodann jene Kundmachung, in der er erklärte, dass er in Böhmen keine anderen Untertanen als katholische haben wolle, und wer nicht zur katholischen Kirche zurückkehre, habe Heimat und Land zu verlassen.

Die Gräfin Buquoy war selbst eine gute Katholikin. In ihrer milden Denkungsart und mit Rücksicht auf die noch nicht verschmerzten Leiden der bitteren Kriegszeit hatte sie bisher keine Schritte gegen die Protestanten auf ihrem Besitz unternommen.

Erst als der Druck von maßgebender Seite immer stärker wurde, musste auch sie sich, wie es in einem an die Untertanen am 14. Juni 1628 gerichteten Rundschreiben heißt, mit mehr Ernst der Austragung dieser religiösen Angelegenheit zuwenden. Sie zog hiezu die Pfarrgeistlichkeit heran und mit deren Hilfe gelang es in kurzer Zeit und ohne weitere Beihilfe von außen, diese Frage zu lösen.

Der Meinetschläger Pfarrer Georg Neumayer meldete am 24. Februar 1628 der Gräfin, dass in seinem Pfarrsprengel nur zwei Weiber von Meinetschlag, „die Wagnerin und die Urbanin“ erklärt hätten, daß sie protestantisch bleiben

prodat sám“ a pak hamerník z Radčic, výčepní **Lehler** z Rapotic se svou ženou a stará Lexka z Bělé odmítli návrat ke katolické církvi.

Aby se ukázalo, jakým způsobem hraběnka Marie Magdaléna z Buquoye pečovala o blaho svých poddaných, budiž zde sdělen obsah jednotlivých oběžníků, které prostřednictvím místních rychtářů byly zveřejněny, jejichž obsah zároveň vrhá zajímavé světlo na poměry po třicetileté válce.

17. ledna 1628 (Nové Hrady): Hraběnka píše s poukazem na to, jak málo lidí umí číst a psát, že je povinností jejich poddaných „ve městech, městysech a jinde, své milé dětičky obou pohlaví, děvčátka i chlapečky, po dosažení 6. nebo 7. roku svého věku, s otcovskou péčí a pílí vést je ke škole a udržovat je v bázni Boží“. Aby i děti chudších rodičů měly tuto možnost, nechť se (tyto) přihlásí u ní a z jejich prostředků bude jim poskytnuta podpora pro návštěvu školy.

7. května 1644 (Nové Hrady): Protože ve vesnicích a městysech od doby zde probíhajících posledních válečných střetů, je ještě „zanecháno mnoho domů pustých, spálených a neobyvatelných“, ale pozemkovou daň musí podle rozhodnutí zemského sněmu platit pouze usedlí (Hausangesessene), nařídila hraběnka, že vesničtí rychtáři zjistí stav poškozených domů a zprávu doručí komisionářům Adamovi a Hansi Sudekovým z Dlouhé, určených panstvím Nové Hrady pro tento účel.

4. září 1649 (Nové Hrady): V důsledku válečných nepokojů se týdenní trhy ve městech a městečkách dočasně nekonaly. Na jejich místě se rozšířil černý obchod s potravinami,

wollen, dass ferner „Andre Janks aus Uretschlag sein Haus selbst zu Markte tragen“ wolle und dann der Hammerschmied von Radinetschlag, der Schenker **Lehler** aus Rappetschlag mit seinem Weibe und die alte Lexin von Ziernetschlag die Rückkehr zur katholischen Kirche verweigert hätten.

Um zu zeigen, in welcher Weise die Gräfin Maria Magdalena von Buquoy für das Wohl ihrer Untertanen besorgt war, sei der Inhalt einzelner Rundschreiben, die diesen durch die Ortsrichter bekannt gegeben wurden, mitgeteilt, deren Inhalt gleichzeitig interessante Streiflichter auf die Zustände nach dem dreißigjährigen Krieg wirft.

17. Jänner 1628 (Grazten): Die Gräfin schreibt unter Hinweis darauf, wie wenige Leute des Lesens und Schreibens kundig sind, dass es Pflicht ihrer Untertanen „in den Städten, Märkten und anderswo“ sei, „ihren lieben Kinderlein beiderlei Geschlechts, Mägdlein und Knäblein, die das 6. oder 7. Jahr erreicht haben, mit väterlicher Fürsorge und Fleißigkeit zur Schul und Furcht Gottes“ anzuhalten. Um auch den Kindern armer Ältern die Möglichkeit zu bieten, möge man diese bei ihr anmelden, und solchen Kindern werde aus ihren Mitteln ein „Verlag zur Schul“ erteilt werden.

7. März 1644 (Grazten): Da in den Dörfern und Märkten seit der letzten Kriegszeit noch „viel Häuser öd, verbrannt und unbewohnter verlassen worden“, gemäß Landtagsschlusses aber nur Hausangesessenen eine Landessteuer zu entrichten komme, ordnete die Gräfin an, dass die Dorfrichter den Bauzustand der beschädigten Häuser erheben und den Bericht den hiefür für die Herrschaft Grazten eingesetzten Kommissionären Adam und Hans Sudek von Langendorf einhändigen sollen.

4. September 1649 (Grazten): Durch die Kriegstumulte waren die Wochenmärkte in den Städten und Märkten eingegangen. An deren Stelle hatte sich mit Lebensmitteln, Getreide,

obilím, dobyt看m atd., který vedl nejen ke svévolné tvorbě cen, ale ztížil také obstarávání životních potřeb.

Aby bylo této činnosti, škodící běžným potřebám lidu, učiněn konec, zakázala hraběnka samostatné „nákupní a obchodní společnosti s koňmi, skotem a jiným dobyt看m, slepicemi, vejci, sýrem, sádlem, obilím, chmelem, solí, železem, vínem a všemi ostatními věcmi“ a nařídila, že k opětnému zavedení obchodování podle pravidel, smějí být všechny tyto věci nabízeny k prodeji pouze na řádných týdenních trzích.

Jako důkaz pro to, jak válečné události ovlivnily tržní ceny, budiž tyto z roku 1623 podle záznamů listiny tohoto roku zde uvedeny. Strych (korec) pšenice stál 35 zlatých, žita 24 zlatých, ječmene 18 zlatých, ovsa 10 zlatých, bečka soli 45 zl., pinta vína 7 zlatých, 20 kr., pár dobrých volů 700-800 zl., libra hovězího masa 15 kr., pinta piva 12 kr..

K tomu se také ještě drasticky snížila hodnota císařských peněz. Za jeden dukát, jehož hodnota odpovídala 20 zlatým, bylo například možno dostat pouze 2 zl. 20 kr., za jeden říšský tolar v hodnotě 10 zlatých pouze 1 zlatý 30 kr., za 48krejcarovou minci pouze 6 kr., atd.

Jakmile válka skončila (1648), poměry se zlepšily. Dobré sklizně k tomu přispívaly. V září roku 1654 platily tyto tržní ceny:

strych pšenice 1 zl. 10 kr., žita 52kr., ječmene 48 kr., ovsa 21 kr., žejdlík rakouského vína 3 kr., džber bílého piva 1zl. 30 kr., 2 libry chleba (byl k mání) za 1 kr., 24 lotů housek za 1 kr., kráva za 5-6 zl., pár vykrmených volů 24 zl., tele 1zl. 12 kr., ovce 1 zl., vykrmená husa 15 kr., stará slepice 6 kr., kachna 4 kr., žejdlík sádla 6 kr., 5 vajec za 1 kr., ...

O hraničním střetu

Jak již dříve zmíněno, existovaly už za časů Rožmberků v 16. století jak z Rakouské, tak i z České strany pohraniční spory, v důsledku kterých byly hvozdy Rožmberků a i lesy panství Freistadt vzájemně poškozovány.

Vieh usw. ein Schleichhandel herausgebildet, durch den sich nicht nur die Marktpreise ganz willkürlich gestalteten, sondern auch die Beschaffung der Lebensbedürfnisse erschwert wurde.

Um diesem dem Gemeinwohle schädlichen Treiben ein Ende zu bereiten, verbot die Gräfin die selbständigen „Kauf- und Handelsgesellschaften mit Roß, Rind und anderem Vieh, Hühner, Eier, Käse, Schmalz, Getreide, Hopfen, Salz, Eisen, Wein und allen anderen Sachen“ und ordnete an, dass zur Wiedereinführung eines geregelten Warenverkehrs alle diese Dinge nur auf den freien Wochenmärkten zum Verkauf ausboten werden dürfen.

Als Beweis dafür, wie die kriegerischen Ereignisse die Marktpreise beeinflusst hatten, seien diese des Jahres 1623 nach Aufzeichnungen einer Niederschrift dieses Jahres wiedergegeben. Es kostete ein Strich Weizen 35 Gulden (fl.), Korn 24 fl., Gerste 18 fl., Hafer 10 fl., eine Kufe Salz 45 fl., eine Pintung Wein 7 fl., 20 Kr., ein gutes Paar Ochsen 700-800 fl., ein Pfund Rindfleisch 15 Kr., eine Pint Bier 12 Kr., - Dazu kam noch, daß auch der Wert des kaiserlichen Geldes gewaltig gesunken war. Man bekam z. B. für einen Dukaten, welcher 20 fl. gegolten hatte, nur 2 fl. 20 Kr., für einen Reichstaler von 10 fl. nur 1 fl. 30 Kr., für ein 48 Kreuzer Stück 6 Kr., u.s.w.

Kaum war der Krieg vorüber (1648) besserten sich die Verhältnisse. Gute Ernten trugen dazu bei. So gab es im Monat September des Jahres 1654 folgende Marktpreise: ein Strich Weizen 1 fl. 10 Kr., Korn 52 Kr., Gerste 48 Kr., Hafer 21 Kr. ein „Seitl“ österreichischer Wein 3 Kr., der Eimer Weißbier 1 fl. 30 Kr.. - 2 Pfund Brot (gab es) um 1 Kr., 24 Lot Semmeln um 1 Kr.. - Eine Kuh zu 5-6 fl., das paar gemästete Ochsen 24 fl., ein Kalb 1 fl. 12 Kr., ein Schöps 1 fl., eine gemästete Gans 15 Kr., eine alte Henne 6 Kr., eine Ente 4 Kr., ein „Seitl“ Schmalz 6 Kr., 5 Eier um 1 Kr. ...

Vom Grenzstreit

Wie bereits früher erwähnt, gab es schon zu Zeiten der Rosenberger im 16. Jahrhunderte von Österreich und von Böhmen aus Grenzüberschreitungen, durch welche die Wälder der Rosenberger und jene der

Ohraničení panských území tvořily potoky, a kde tyto chyběly, byly stromy „označkovány“ vyřezávanými nebo vypalovanými znameními. Označené nebo očíslované mezní kameny tenkrát ještě nebyly známy.

Spory o hranice nebyly proto v důsledku nestálosti hraničního označení nic mimořádného.

Poté, co hraběnka z Buquoye převzala panství Nové Hrady, domnívali se páni z Pertholzu, a šafář (Pfleger) panství Freistadt, jakož i poddaní sousedních cizích domén, že mohou „slabinu ženské nadvlády“ využít pro vlastní prospěch, a spor, který byl s Rožmberky již vyřešen, znovu propukl.

Dne 13. července 1629 proto hraběnka z Buquoye sestavila pod vedením svého vrchního hejtmana (Oberhauptmann) Paula Wittingauera z Breitenbergu ze svých úředníků delegaci, která si měla „značky“ (Märkzeichen) na místě prohlédnout a průběh hranice ve „Freiwaldu“ kromě toho určit na základě výpovědí pamětníků (Gedenkmänner).

Mezi posledně jmenovanými byl také Toman Zettl, „jinak zvaný starý Pösinger, bydlící v Bělé, kterému bylo 90 let, byl narozen a vychován v Bělé a v těchto lesích, hraničících s Freiwaldem, žil 53 let jako popelář“ (Aschenbrenner, výrobce potaše).

Protože je jeho výpověď, obsažená ve zprávě (Novohradský archiv) o obchůzce hranic pro popis této oblasti a také jinak v četných hlediscích cenná, budiž zde podrobně reprodukována.

Výchozí bod obchůzky tvořilo „místo, kde stála Puchenstube (světnice z bukového dřeva), kde jsou teď vidět šance“.

„Šance“ v Pohoří (Buchers) je zde zmiňována poprvé. Na mapě, kterou Joachim baron

Herrschaft Freistadt gegenseitig geschädigt wurden.

Die Abgrenzung der Herrschaftsgebiete bildeten Bäche und wo solche fehlten, wurden Bäume durch eingeschnittene Zeichen oder Brandflecken „gemärkt“. Gekennzeichnete oder nummerierte Rainsteine kannte man noch nicht.

Grenzstreitigkeiten waren deshalb infolge der Wandelbarkeit der Grenzmarken nichts Seltenes.

Nach Übernahme der Herrschaft Gratzen durch die Gräfin Buquoy glaubten die Herren auf Pertholz und der Pfleger der Herrschaft Freistadt, sowie die angrenzenden fremdherrschaftlichen Untertanen die Schwäche der Frauenverwaltung zum eigenen Vorteile ausnützen zu können und der mit den Rosenbergnern ausgeglichene Streit brach neuerdings los.

Am 13. Juli 1629 stellte deshalb die Gräfin Buquoy unter Führung ihres Oberhauptmannes Paul Wittingauer von Breitenberg aus ihren Beamten eine Abordnung zusammen, welche die „Märkzeichen“ an Ort und Stelle in Augenschein nehmen und den Verlauf der Grenze im „Freiwalde“ außerdem durch Aussagen von Gedenkmännern sicherstellen sollte.

Unter Letzteren befand sich auch Toman Zettl, „sonsten der alte Pösinger genannt, in Ziernetschlag wohnhaft, seines Alters der 90 Jahre, welcher in **gemelt** Ziernetschlag geboren, aufgezogen und in diesen Wäldern, an diesen Freiwald anrainend gelegen, 53 Jahre ein Aschenbrenner gewesen.“

Da seine Aussage, welche in dem über die Grenzbegehung abgefassten Berichte (Gratzner Archiv) niedergelegt ist, für die Beschreibung dieser Gegend und auch sonst in mehrfacher Hinsicht wertvoll ist, sei dieselbe ausführlicher wiedergegeben.

Den Ausgangspunkt der Begehung bildete „die Stell, wo die Puchenstube gestanden, anjetzo die **Schanzengebäuder** zu sehen“.

Die „Schanz“ in Buchers wird hier zum ersten Mal erwähnt. Auf der Karte, welche Joachim

z Windhagu přiložil ke svému popisu panství Windhag („Topographia Windhagiana“), vytištěnému v roce 1656 ve Frankfurtu, je vyobrazená jako opevnění, pravidelně ohraničená na čtyřech stranách, jejímž středem prochází „dlouhá silnice“, vedoucí z Großpertholz jako obchodní cesta do Freistadt.

Ještě před existencí této šance se v těchto místech nacházela takzvaná „Puchenstube“, zmíněná v jednom novohradském dokumentu o hranici již roku 1564, v každém případě z bukového dřeva postavená světnice, která cestujícím a povozníkům, projíždějícím hustým lesem po „dlouhé silnici“ sloužila k jejich odpočinku. Pro toto hovoří také skutečnost, že v její blízkosti byla zřízena krmná místa nebo „Rossböden“, na kterých mohli povozníci své koně vypřáhnout, napojit a nakrmit.

(Je zajímavé, že slovo „rozpoutí“ se v češtině vyskytuje dokonce jako název osad, mimo jiné vesnice poněkud severně od Kaplice, že význam slova v českém jazyce znamená ale tolik jako „rozcestí“ a v žádném případě „místo odpočinku pro koně“, přičemž ale existovalo také v Pohorí něco jako rozcestí, mohlo být toto slovo tedy také v Pohorí českého původu, německé slovo Ross znamená česky oř, pozn. B.R.)

Starý Toman Zettl (Pösinger) z Bělé „ví o těchto šancích a o světnici, zvané Puchenstuben“, lze číst v jeho výpovědi, „ne daleko, přibližně na dostřel kulovnicí více či méně, kde před lety byly nápojové žlaby (Funtergrandt) a místa, kde mohli odpočívat koně povozníků (Roßböden)“ zbytky čehož bylo možno ještě před nějakým časem spatřit.

„Z nich pak nedaleko od těchto žlabů („Grandten“) ukázal a vymezil zarostlou louku nacházející se po pravé ruce silnice, kterou užíval Waezků von Pumb (vlastník dříve zmíněné Pumbhütte) proti úhradě ročního poplatku dvou malých grošů před 40 lety a protože ji na počátku chtěl užívat bez úhrady poplatku, tehdejší lesník z Bělé, zvaný Penz, mu to nedovolil.

Poté mu však Waezků takový poplatek ročně dával, a Penz jej pak odváděl do Nových Hradů důchodnímu úřadu.“

Freiherr von Windhag seiner im Jahr 1656 in Frankfurt gedruckten Beschreibung der Herrschaft Windhag („Topographia Windhagiana“) beigab, ist sie als eine nach vier Seiten regelmäßig abgegrenzte Schanze abgebildet, durch welche die „lange Straße“, die von Großpertholz als Handelsweg nach Freistadt führte, mitten hindurch geht.

Ehe noch die Schanze bestand, lag in deren Nähe die sogenannte „Puchenstube“, in einer Gratzner Grenzakte schon 1564 erwähnt, eine jedenfalls aus Buchenholz erbaute Stube, die den Reisenden und Fuhrleuten auf der durch dichten Wald führenden „langen Straße“ zur Rast diente. Dafür spricht auch die Tatsache, dass in ihrer Nähe Futterstellen oder „Roßböden“ hergestellt waren, bei denen die Fuhrleute ihre Rosse ausspannen, tränken und füttern konnten.

(Interessant ist, dass das Wort „rozpoutí“ im Tschechischen vorkommt, sogar als Ortsbezeichnung u.a. eines Dorfes etwas nördlich von Kaplitz, dass die Bedeutung des Wortes in der tschechischen Sprache aber so etwas wie „Weggabelung“ bedeutet, und keineswegs „Rastplatz für Pferde“, wobei aber auch in Buchers eine Art Weggabelung vorhanden war, das Wort also möglicherweise auch in Buchers tschechischen Ursprungs sein konnte, Anm.B.R.)

Der alte Toman Zettl (Pösinger) aus Ziernetschlag „weist von selbigen Schanzen und Puchenstuben genannt“, heißt es in seiner Aussage, „nicht weit, ohngefähr ein Büchschuß mehr oder weniger, da vor Jahren Funtergrandt oder Roßböden zu nehmen gewesen“, von denen damals noch Reste vorhanden waren. „Von denen hiefür nicht weit von diesen Grandten hat er gezeiget und ausgewiesen ein verwachsene Wiesen zur rechten Hand der Landstraßen liegend, welche der Waezků von Pumb (der Eigentümer der früher erwähnten Pumbhütte) gegen Abreichung jährlichen Zinses zween kleiner Groschen vor 40 Jahren genossen und da er sie anfangs ohne Zins genießen wollen, hat ihm der damalige Forstner von Ziernetschlag, Penz genannt, solche nicht passiert. Hernach aber hat der Waezků ihm solchen Zins jährlich gegeben, so der Penz auch nach Grätzen an die Rent abgeführt.“

Dále vypověděl Zettl, že soustružníci („Traxler, Drechsler“, kteří zhotovovali dřevěná pouzdra pro umělecké sklenice, vyráběné ve sklárnách) z Příbrani a Flechbergu v zemi nad Enží“ uhradili za javory, které poráželi v blízkosti Pumbhütte“, lesníkům Peterovi a Khelblovi v Bělé pokaždé „povinné dřevné“ (peníze za dřevo, „den gebührlichen Forst“, Holzgeld) pro panstvo.

„Item, že sklářský mistr Jakob z Bělé přibližně před 50 lety řekl, že všechny tyto lesy nacházející se po pravé ruce silnice, patří milostivému pánu z Rožmberka až po potok zvaný Malsching a že **Pumbhütten** byly vybudovány na českém (české straně).“

„Item dům Pumb Haus po levé stojí na německé (rakouské) straně, zatímco sklárna po pravé straně cesty (do Freistadtu), včetně stodoly, komory sklárny a dvou chalup stojí na českém.“

„Starý Pösinger z Bělé byl na svou výpověď a na to co viděl, dostatečně vyptáván a upomínán, zda toto všechno dobře ví a v případě nutnosti může, chce nebo by byl ochoten výpověď osobně odpřisáhnout („wollt oder möcht beteuern). Rukou dáním panu správci (Hauptmann) v Nových Hradech Paulu Wittingauerovi z Breitenbergu potvrdil její správnost.“

Shora uvedená líčení popisují pouze jednu epizodu v dlouholetém, hraničním sporu mezi novohradským a freistadtským panstvím, ve kterém došlo teprve 31. října 1705 k předběžné shodě.

S konečnou platností byl spor ukončen teprve „na šanci ve Freiwaldu u Stubenbachlu“ smířčím opatřením (vypořádacím instrumentem) dne 27. října 1739 „pro vytvoření dobrého sousedství a zachování stálé harmonie“ mezi oběma panstvími (Novohradský archiv).

Jako zástupce Aloise Thomase Raimunda říšského hraběte z Harrachu, majitele panství Freistadt, podepsal narovnáni J.U.Dr Johann Michl Pröll, za Franze z Longueval, hraběte z Buquoye jako vlastník panství Nové Hradu,

Ferner sagte Zettl aus, „daß die Traxler (Drechsler, welche die Holzfutterale für die in den Glashütten erzeugten Kunstgläser angefertigten) von Sinetschlag und von **Flechberg** im Landl ob der Enns“ für Ahornbäume, die sie in der Nähe der „Pumbhütte“ fällten, den Förstern Peter und Khelbl in Ziernetschlag jedesmal „den gebührlichen Forst“ (Holzgeld) für die Herrschaft erlegten.

„Item daß der Glasmeister Jakob von Ziernetschlag ohngefähr vor 50 Jahren gesagt, daß alle diese Wald zur rechten Hand der Landstraße liegend, seinem gnädigen Herrn von Rosenberg bis zum Bach, Malsching genannt, gehören und daß die **Pumbhütten** auf dem Böhmischem solle gebaut sein.“

„Item des Pumb Haus zur Linken steht auf dem Deutschen (Österreichischen), die Hütten aber, so zur rechten Hand des Wegs (nach Freistadt) sambt dem Stadl, Glaskammer und zwo Chalupen stehen auf dem Böhmischem.“

„Der alte Pösinger von Ziernetschlag ist auf sein Aussag und gewiesenen Augenschein genugsam befragt und ermahnet worden, ob er nun selbiges alles gut Wissenschaft trage und zum Fall der Not mit einem leiblichen Eid kann, wollt oder möcht beteuern. Hat er solches mit Handbietung Herrn Hauptmann in Gratzen Paul Wittingauer von Breitenberg angelobt zu bekräftigen.“

Vorstehende Ausführungen kennzeichnen nur eine Episode in dem langjährigen Grenzstreite zwischen den Herrschaften Gratzen und Freistadt, in welchem es erst am 31. Oktober 1705 zu einer einstweiligen Einigung kam.

Endgültig abgeschlossen wurde der Streit erst durch das „an der Schanz im Freiwald am Stubenbachl“ am 27. Oktober 1739 „zur Herstellung guter Nachbarschaft und Conservierung einer beständigen Harmonie“ zwischen beiden Herrschaften festgesetzte Vergleichsinstrument (Gratzner Archiv).

Als Vertreter des Alois Thomas Raimund Reichsgrafen von Harrach, Inhaber der Herrschaft Freistadt, unterzeichnete den Vergleich J. U. Dr. Johann Michl Pröll, für Franz von Longueval, Reichsgrafen von Buquoy als

vrchní správce (Oberhauptmann) Ulrich Phillip Spalt.

Toto vypořádání má natolik také všeobecný veřejný význam, že jeho prostřednictvím byly stanoveny zároveň zemské hranice mezi Čechami a Horními Rakousy.

Berní rula z let 1653 a 1676

Převratné změny vlastnictví, které měly za následek konfiskaci majetku, vyvolané českým povstáním, ale také pustošení, která třicetiletá válka napáchala na poddanském majetku, vyvolal naléhavou nutnost, založit nový soupis daní (daňový katastr).

Panští vrchnostenští úředníci obdrželi proto příkaz, aby o vlastním majetku a o majetku poddaných, pokud jde o pozemky, lesy a louky, vyhotovili přesné přiznání a předložili je zemské vládě.

Toto nové založení „berní ruly“ bylo provedeno roku 1653. V roce 1676 přezkoumala komise tento seznam, který získal platnost jako „rektifikovaná rula“ pro následující dobu.

V Bělské rule jsou pro oba roky uvedena následující domovní družstva:

majitel

polnosti v korcích (Strich)
další majitek
poznámka

1653 1676

Sedláci povinováni potažní robotou (Geschirrbauern)

1. Simon Glaser/Andre Glaser/23
les/rybníček -
2. Josef Gangl/Paul Gangl /14 - -
3. Lorenz Jaknu/Wenzel **Wegebauer**/13 - -
4. Paul Grampl/Paul Gramper/20 -
pláteník
5. Paul Winkler/Thomas Winkler /20 - -
6. Mattausch Fidler/Mauttausch Fidler/15 -
7. Georg Kuessl/Philipp **Weidlgunne**/20-

Besitzer der Herrschaft Gratzen,
Oberhauptmann Ulrich Philipp Spalt.

Dieser Vergleich ist insofern auch von allgemeiner öffentlicher Bedeutung, da durch ihn gleichzeitig die Landesgrenzen zwischen Böhmen und Oberösterreich in dem strittigen Gelände festgelegt wurden.

Die „Steuerrolle“ von 1653 und 1676

Die einschneidenden Besitzveränderungen, welche die durch den böhmischen Aufstand hervorgerufenen Güterkonfiskationen zur Folge hatten, aber auch die Verwüstungen, welche der Dreißigjährige Krieg am Untertanenbesitze anrichtete, machten es dringend nötig, einen den geänderten Verhältnissen entsprechenden neuen Steuerkataster anzulegen.

Die Herrschaftsobrigkeiten erhielten deshalb den Auftrag, über den eigenen Besitz und über jenen der Untertanen an Gründen, Wäldern und Wies genaue Einbekenntnisse abzufassen und der Landesregierung vorzulegen.

Diese Neuanlage der „Steuerrolle“ geschah 1653. Im Jahr 1676 überprüfte eine Kommission diese Zusammenstellungen, die als „rektifizierte Rolla“ für die folgende Zeit Giltigkeit erhielt.

In der Ziernetschläger Rolla sind für die beiden Jahre folgende Hausgenossenschaften angegeben:

Besitzer von

Ackergrund in Strich
Sonstiger Besitz
Anmerkung

1653 1676

Geschirrbauern

- Simon Glaser/Andre Glaser/23
Wald/Teichl -
- Josef Gangl/Paul Gangl /14 - -
- Lorenz Jaknu/Wenzel **Wegebauer**/13 - -
- Paul Grampl/Paul Gramper/20 -
Leinweber
- Paul Winkler/Thomas Winkler /20 - -
- Mattausch Fidler/Mauttausch Fidler/15 -
- Georg Kuessl/Philipp **Weidlgunne**/20-

- Wagner (kolář), 1666 vyhořel
8. Benedikt Guschelbauer/Gregor Guschelbauer/40, les/rybník, 1666 vyhořel
 9. Paul Janku/Paul Janku / 16 - -
 10. Urban Fröstl/Adam Fröstl/17 – pláteník
 11. Michel Mayr/Michl Mayr / 15 - -
 12. Veit Pascher/Martin Fischer /11 - -
 13. Valentin Weilguni/Jakub Weilguni / 18 - -
 14. Christof Kuttner/Christof Kuttner /16 - -
 15. Felix Weilguni/Mathias Straberger/16/ les –

Chalupníci

1. Wenzel Wiczán/Jakob Khienmayr /9
2. Gallus Pascher/Wenzel **Begr** /10
3. Andreas Wiczán/Gregor Straberger /8
4. Peter Kastl/Georg Steinhauser/9
5. Thomas Froschauer/Bartl Schifer/7
6. Veit Wiczán/Michl **Grünwisen**/10
7. Mathias Fidlbauer/Mathias **Sulbauer**/8
8. -
9. Wenzel Weilguni/Hans Fischer/6
10. - / Martin Zettl / 10
11. Klemens **Schanz**/Philipp Weilguni / 6
12. Paul Wagner/Paul Wagner / 9
13. Gilg Moser/Stefan Moser / 8- bednář
14. Georg **Söser**/Georg **Söser** / 6 usídlený 1664

Zahradníci (Gartler)

1. Gilg Handl / Simon Textl / 2, usídlený 1672
2. Martin **Kust**/Thomas Froschauer / 4, usídlený 1672

Vesnice je odhadnuta na 7 15/16 usedlých, vlastní celkem 382 strychů (korců) polí a sklízí 84 ½ fůry sena.

Obec má les o rozloze 6 jiter, je obklopená celá hvozdem. Její sedláci nemají žádné dřevo, oves často nedozraje, je také nedostatek krmiva, takže je nutná podpora panstva.

- Wagner, 1666 abgebrannt
- Benedikt Guschelbauer/Gregor Guschelbauer/40, Wald/Teich, 1666 abgebrannt
 - Paul Janku/Paul Janku / 16 - -
 - Urban Fröstl/Adam Fröstl/17 – Leinweber
 - Michel Mayr/Michl Mayr / 15 - -
 - Veit Pascher/Martin Fischer /11 - -
 - Valentin Weilguni/Jakub Weilguni / 18 - -
 - Christof Kuttner/Christof Kuttner /16 - -
 - Felix Weilguni/Mathias Straberger/16/ Wald –

Chalupper

- Wenzel Wiczán/Jakob Khienmayr /9
- Gallus Pascher/Wenzel **Begr** /10
- Andreas Wiczán/Gregor Straberger /8
- Peter Kastl/Georg Steinhauser/9
- Thomas Froschauer/Bartl Schifer/7
- Veit Wiczán/Michl **Grünwisen**/10
- Mathias Fidlbauer/Mathias **Sulbauer**/8
-
- Wenzel Weilguni/Hans Fischer/6
- / Martin Zettl / 10
- Klemens **Schanz**/Philipp Weilguni / 6
- Paul Wagner/Paul Wagner / 9
- Gilg Moser/Stefan Moser / 8 - Binder
- Georg **Söser**/Georg **Söser** / 6 angesiedelt 1664

Gartler

- Gilg Handl / Simon Textl / 2, angesiedelt 1672
- Martin **Kust**/Thomas Froschauer / 4, angesiedelt 1672

„Das Dorf ist eingeschätzt mit 7 15/16 Angesessenen, besitzt im Ganzen 382 Strich Felder und erntet 84 ½ Fuhren Heu.

Die Gemeinde hat Wald im Ausmaße von 6 Morgen. Es liegt ganz an den Wäldern, seine Bauern haben kein Holz, der Hafer wird öfter nicht zeitig, auch herrscht Mangel an Futter, so daß seitens der Herrschaft Unterstützung

Dne 11. dubna 1682 byl v Nových Hradech mezi hrabětem Ferdinandem z Buquoye a veškerými panskými poddanými uzavřena smlouva ohledně částky, kterou ještě dlužili na půjčku ve výši 8.654 zl. 11 kr., poskytnutou Marií Magdalenou z Buquoye. Zbytek dluhu, částka 2.176 zl., byl prominut a vůbec byly všechny další dluhy a protipohledávky „zapomenuty a vyrovnány“.

Smlouva je také podepsána bělským rychtářem Andreem Gramperem.

Dne 5. června 1685 byla v Cetvinách uzavřena smlouva mezi třemi panstvími Freistadt, Großpertholz a Nové Hrady na zřízení společné dřevoplavby na horní Malši pro zásobování Cetvin, Windhagu a Leopoldschlagu a jejich okolí palivovým dřívím.

Sklárna Pohoří

Dne 25. června 1695 byl novohradskou správou panství s lesmistrem Urbanem Kramperem a Urbanem Glaserem z Bělé uzavřena smlouva o výstavbě sklárny v blízkosti hospody na Šanci (postavena roku 1687).

Jako důvod pro výstavbu sklářské hutě bylo uvedeno, že by tím byl hostinec podpořen a příjmy z lesa zvýšeny, z nichž doposud neplyne žádný jiný výnos, než 2 zl. 20 kr. z vesnice Bělé za krmné seno z Pohořského rybníku.

Oby dva sklářští mistři měli huť postavit na vlastní náklady, byly jim ale poskytnuty potřebné (stavební) materiály.

Ihned po dokončení stavby hutě se mělo začít s výrobou skla, k čemuž jim bude povoleno čas od času odebírat potřebné dřevo z okolních lesů volně bez zaplacení bez jakýchkoli zábran

notwendig ist.

Am 11. April 1682 wurde in Gratzen zwischen dem Grafen Ferdinand von Buquoy und sämtlichen Herrschaftsuntertanen ein Vertrag bezüglich jenes Betrages abgeschlossen, den Letztere auf ein von der Gräfin Maria Magdalena von Buquoy gewährtes Darlehen von 8.654 fl. 11 kr. noch schuldeten. Der Rest der Schuld von 2.176 fl. wurde nachgesehen und überhaupt wurden alle weiteren Schulden und Gegenforderungen „in Vergessenheit gesetzt und kompensiert“.

Der Vertrag trägt auch die Unterschrift des Ziernetschläger Richters Andre Gramper.

Am 5. Juni 1685 wird in Zettwing zwischen den drei Herrschaften Freistadt, Großpertholz und Gratzen ein Vertrag über eine gemeinschaftliche Holzschwemme auf der oberen Maltsch zur Versorgung von Zettwing, Windhag und Leopoldschlag und deren Umgebung mit Brennholz abgeschlossen.

Glashütte Buchers

Am 25. Juni 1695 wurde seitens der Gratzner Herrschaftsverwaltung mit dem Waldmeister Urban Kramper und Urban Glaser aus Ziernetschlag ein Kontrakt wegen Erbauung einer Glashütte in der Nähe des Wirtshauses bei der Schanz (1687 erbaut) abgeschlossen.

Als Grund für den Hüttenbau wurde angegeben, dass dadurch das Wirtshaus gefördert und die Einnahmen aus den Wäldern vermehrt würden, aus denen man bisher kein anderes Erträgnis habe, als 2 fl. 20 Kr. vom Dorf Ziernetschlag für das Heufutter aus dem Buchersteiche.

Die beiden Hüttenmeister hatten die Hütte auf eigene Kosten herzustellen, doch wurden ihnen die notwendigen Materialien beigelegt.

Sobald die Hütte fertig sei, sollte sie sofort die „Glasmachung vor die Hand nehmen, wozu ihnen das notwendigen Gehölz aus denen daselbst herumbliegenden Waldungen ohne

a pochyb, a tím se rozumí také potřebné dřevo pro pálení popela v takovém množství, které bude pro tuto sklářskou huť zapotřebí.“

Pro chov dobytka jim byla vykázána pastva v Pohořském rybníku, kromě toho ale bylo dovoleno vymýtit plochy pro louky a pole.

Protože se hostinec a sklářská huť nacházely v divočině, obdrželi právo vařit pivo pro jejich potřebu.

Jako úplatu za to a „vzhledem k jejich zisku (schöpfenden Nutzens) ze sklárny a hostince“, museli oba majitelé spolu ode dne, kdy započne provoz sklárny, platit roční poplatek ve výši 72 zl. 20 kr. novohradskému důchodnímu úřadu.

Protože Kramper a Glaser měli ve vesnici Bělá hospodářství, byli „v zájmu lepšího provozování sklářské hutě a také pro podporu vydatnější stravy, se svými ženami a dětmi po dobu trvání provozu hutí, propuštěni z nevolnictví, ale s tím, že domy, které oba obývali, nejsou nic jiného než selské domy a těmi taky mají zůstat.“

Namísto skutečné roboty jim však byla povolena úhrada obvyklého robotného, museli ale také platit jiné **panské odvody** a císařské daně, kteréžto obnosy měli pravidelně odevzdávat v určených termínech bělskému soudnímu úřadu.

Hostinec a sklářská huť byly, jak známo, první pokusy o osídlování, ze kterých postupně vznikla obec Pohoří.

Ohledně farní příslušnosti těchto prvních usídlených vynesl krumlovský prelát Gottfried Capaun dne 16. června 1696 rozhodnutí, že mají jako dosud náležet v duchovních záležitostech k malontské farnosti.

Majetek Urbana Glasera v Bělé je vyčíslen na 23 korců (Strich), pro Urbana Krampera činí tento údaj 20 korců. Glaserův statek byl ten,

alle Hemmung und Irrung von Zeit zu Zeit gestattet und allerdings frei ohne Bezahlung zugelassen und erfolgt werden solle, worunter auch das notwendige Holz zur Brennung des Aschens, soviel zu dieser Glashütte nötig sein wird, verstanden.“

Zur Viehhaltung wies man ihnen die Grasung im Buchersteiche zu, außerdem aber gestattete man die Rodung von Wiesen und Ackergrund.

Ferner erhielten sie, weil Wirtshaus und Glashütte in einer Wildnis gelegen seien, das Recht, zu deren Bedarfe Bier zu brauen.

Als Entgelt hiefür und „in Ansehung ihres schöpfenden Nutzens von der Glashütten und Wirtshaus“ hatten beide Inhaber zusammen von dem Tage des Beginnes der Hüttenarbeit angefangen einen Jahreszins von 72 fl. 20 Kr. an die Gratzner Renten zu leisten.

Da Kramper und Glaser im Dorfe Ziernetschlag Wirtschaften besaßen, wurden sie „zu besserer Fortsetzung der Glashütten auch mehrerer Beförderung ihrer Nahrung, mit Weibern und Kindern für die Dauer des Hüttenbetriebes aus der Leibeigenschaft entlassen, doch dergestalt, dass dieser beeder Behausungen ein als andere Weg nichts als Bauernhäuser sein und verbleiben sollen.“

Nur gestattete man ihnen an Stelle der wirklichen Robot die Zahlung des gewöhnlichen Robotgeldes, verpflichtete sie aber auch zur Leistung der anderen herrschaftlichen **Giligkeiten** und der kaiserlichen Steuern, welche Beträge sie durchwegs an den bestimmten Terminen an das Ziernetschläger Gerichtsamt abzuliefern hatten.

Wirtshaus und Glashütte waren bekanntlich die ersten Siedelungen, aus denen sich nach und nach die Ortschaft Buchers entwickelte.

Bezüglich der Pfarrzugehörigkeit dieser ersten Ansiedler fällte der Krumauer Prälat Gottfried Capaun am 16. Juni 1696 die Entscheidung, dass sie wie bisher in geistlichen Sachen der Pfarre in Meinetschlag angehören sollen.

Der Besitz des Urban Glaser in Ziernetschlag wird mit 23, jener des Urban Kramper mit 20 Strich angegeben. Der Hof des Glaser war

který patřil k zaniklé bělské sklářské huti.

Navzdory nízkému poplatku a vstřícnosti panského úřadu, odstoupil průkopník mycení lesů Kramper jako společník již koncem roku 1698. Na pokrytí svého podílu na poplatcích uhradil 26 zlatých.

Zdá se, že oběma podnikatelům vůbec chyběly potřebné peníze, aby mohli udržovat takový mladý podnik, vybudovaný v Bohem zapomenuté oblasti.

Jak sděluje novohradský důchodní písař Thomas Wenzel Reisinger, dostávali pracovníci v huti svůj plat z poloviny ve skle. Bylo-li sklo zapotřebí, bylo vykoupeno zpět za nižší cenu, než byla hutní. Takové pachtování se samozřejmě nedalo udržet natrvalo, takže v srpnu roku 1700 také druhý zakladatel hutí, Urban Glaser, odstoupil jako mistr sklářské hutí a panství zvolilo nástupcem Reisingera.

Stará, již zchátralá huť byla roku 1740 úplně zrušená, hospoda na Šanci, malý pivovar a poplužní dvůr byly prodány dne 27. října 1739 panství Freistadt, zato ale vznikla na takzvaném „rejdišti“ (Tummelplatz) z panské vůle nová huť, která byla v provozu až do roku 1776. Dřevoplavbou, kterou zavedl hrabě Johann z Buquoye, bylo pak dosaženo lepšího zhodnocení dřevného bohatství tamní oblasti.

Roku 1702 se konalo nové sčítání a evidence (popis) poddaných novohradského panství. Bělá měla 217 obyvatel. Jména majitelů domů, která až na malé výjimky platí také pro rok 1705, byla tato:

1. Karl Glaser; 2. Simon Schinagl; 3. Georg Steinhauser; 4. Alex Glaser; 5. Adam Weilguni; 6., Lukas Weilguni; 7. Tobias Schiffer; 8. Mathias Wagner; 9. Jakob Holtzer; 10. Georg Krempl; 11. Georg Weilguni (1705: Paul Weilguni); 12. Gregor Fidler; 13. Philipp

jener, der zu der eingegangenen Ziernetschlager Glashütte gehörte.

Trotz des niedrigen Zinses und dem Entgegenkommen des Herrschaftsamtess trat Waldbereiter Kramper schon Ende 1698 als Gesellschafter zurück. Zur Deckung seines Zinsanteiles erlegte er 26 Gulden.

Den beiden Unternehmern scheint es überhaupt an dem notwendigen Gelde gemangelt zu haben, um ein so junges in weltfremder Gegend errichtetes Unternehmen erhalten zu können.

Wie der Gratzner Rentschreiber Thomas Wenzel Reisinger berichtet, zahlte man den Lohn der Glasarbeiter zur Hälfte in Glas. Wurde das Glas benötigt, kaufte man es um einen geringeren als den Hüttenpreis zurück. Eine solche Pachtung konnte sich selbstverständlich auf die Dauer nicht halten, so daß im August 1700 auch der zweite Gründer der Hütte, Urban Glaser, als Hüttenmeister zurücktrat und die Herrschaft Reisinger zum Nachfolger wählte.

Die alte bereits baufällige Hütte wurde 1740 ganz aufgelassen, das Wirtshaus an der Schanz, das kleine Bräuhaus und den Meierhof verkaufte man am 27. Oktober 1739 an die Herrschaft Freistadt, dafür aber entstand auf dem sogenannten Tummelplatze von der Herrschaft aus eine neue Hütte, die bis 1776 in Betrieb blieb. Durch die vom Grafen Johann von Buquoy eingerichtete Holzschwemme erzielte man sodann eine einträglichere Verwertung des Holzreichtumes der dortigen Gegend.

1702 fand eine neue Zählung und Beschreibung der Untertanen der Gratzner Herrschaft statt. Ziernetschlag zählte 217 Bewohner. Die Namen der Hausbesitzer, welche bis auf wenige Ausnahmen auch für das Jahr 1705 gelten, waren folgende:

1. Karl Glaser; 2. Simon Schinagl; 3. Georg Steinhauser; 4. Alex Glaser; 5. Adam Weilguni; 6., Lukas Weilguni; 7. Tobias Schiffer; 8. Mathias Wagner; 9. Jakob Holtzer; 10. Georg Krempl; 11. Georg Weilguni (1705: Paul Weilguni); 12. Gregor Fidler; 13. Philipp

Klement; 14. Philipp Weilguni; 15. Urban Guschlbauer; 16. Mathes Janko (1705 Tobias Weilguni); 17. Urban Fröstl; 18. Mathes Mayr; 19. Jakob Kienmayr; 20. Mathias Zettl (1705: Josef Walk); 21. Mathes Janko; 22. Kaspar Gruppl; 23. Hans Zettl (1705: Wilhelm Zettl); 24. Gallus Haas; 25. Michel Fischer (1705: Valentin Zettl); 26. Hans Tenkh (1705: Paul Kastl); 27. Mathes Straberger; 28. Urban Glaser; 29. Lorenz Hoschku; 30. Paul Moser; 31. Jakob Witzane (Gemeindehäusl); 32. Mathes **Petrzik**, myslivec; 33. Thomas, obecní kovář; 34. Elias Riernößl, pastýř (Halter).

O stavu zvířat ve starší době hovoří tato čísla:

Druh zvířat	1676	1702	1711
Koně	4	?	7
Voli 40 (z toho 18 na lůsu)		?	114
Krávy 35 (z toho 30 na lůsu)		68	128
Jalovice	42	?	-
Ovce	22	36	112
Prasata	15	?	6
kozy	1	5	12

Roku 1746 byla v důsledku velmi špatných žní velká nouze o obilí, které muselo být obstaráno z Rakouska. V měsíci červnu stála pšenice 6 zl., žito 5 zl., 30 kr., hrách 6 zl. 30 kr.

V letech 1770-1771 byla v Čechách velká neúroda, ceny zase drasticky stouply. Za strych pšenice se v červenci platilo 10 zl., žito 9 zl. 30 kr, ječmene 8 zl., ovesa 4 zl. 30 kr., hrachu 15-16 zl. Pro zmírnění nastalého hladovění, dal císař Josef II. otevřít vojenské sklady a z Uherska a Rakouska přivézt obilí. „Kdyby tyto země nebyly pomohly, polovina obyvatelstva by hlady zemřela“, stojí v jedné zprávě. Také bohaté žně roku 1773 pomohly tuto nouzi zmírnit.

Klement; 14. Philipp Weilguni; 15. Urban Guschlbauer; 16. Mathes Janko (1705 Tobias Weilguni); 17. Urban Fröstl; 18. Mathes Mayr; 19. Jakob Kienmayr; 20. Mathias Zettl (1705: Josef Walk); 21. Mathes Janko; 22. Kaspar Gruppl; 23. Hans Zettl (1705: Wilhelm Zettl); 24. Gallus Haas; 25. Michel Fischer (1705: Valentin Zettl); 26. Hans Tenkh (1705: Paul Kastl); 27. Mathes Straberger; 28. Urban Glaser; 29. Lorenz Hoschku; 30. Paul Moser; 31. Jakob Witzane (Gemeindehäusl); 32. Mathes **Petrzik**, Jäger; 33. Thomas, Gemeindegewerke; 34. Elias Riernößl, Halter.

Über den Viehstand in älterer Zeit geben nachstehende Zahlen einigen Aufschluss:

Viehart	1676	1702	1711
Pferde	4	?	7
Ochsen 40 (auf der Lus 18)		?	114
Kühe 35 (auf der Lus 30)		68	128
Galtes Vieh 42		?	-
Schafe	22	36	112
Schweine	15	?	6
Ziegen	1	5	12

1746 gab es infolge schlechter Ernten große Not an Getreide, das aus Österreich herbeigeschafft werden mußte. Im Monat Juni kostete der Weizen 6 fl., Korn 5 fl. 30 Kr., Erbsen 6 fl. 30 Kr.

1770-1771 gab es in Böhmen große Mißernten, die Preise stiegen wieder gewaltig. Der Strich Weizen wurde im Juli mit 10 fl., das Korn mit 9 fl. 30 Kr., Gerste mit 8 fl, Hafer mit 4 fl. 30 Kr., Erbsen mit 15-16 fl. bezahlt. Um der eingetretenen Hungersnot etwas abzuwehren, ließ Kaiser Josef II. die Militärmagazine öffnen und aus Ungarn und Österreich Getreide zuführen. - „Wenn diese Länder nicht geholfen hätten, so wäre das halbe Land vor Hunger gestorben“, heißt es in einem Berichte. Auch die reichliche Ernte des Jahres 1773 half die Not lindern.

V roce 1779 se v Cetvinách a jeho okolí pěstoval chmel. Mlýnař Philipp Kastl dodal dne 4. srpna klášternímu pivovaru v Engelhartzell (Horní Rakousy) 2 metrické centy 22 liber chmele, který získal od domácích sedláků.

Dne 24. června 1790 se Thomasi Zettlovi z Bělé povoluje rozdělit svůj majetek; vlastnil 16 jiter a 498 1/6 čtverečných sáhů obdělávatelných polí, 10 jiter a 737 čtverečných sáhů luk, 12 jiter a 1068 čtverečných sáhů pastvin, 8 jiter a 262 3/6 čtverečných sáhů lesa, dohromady tedy 47 jiter 965 4/6 čtverečných sáhů, z čehož určil 14 jiter 1384 3/6 čtverečných sáhů pro druhý fundaci.

Dne 4. září 1790 dostala obec pro rozšíření hospody od panstva bezúplatně kmenové dříví a prkna, tisícovku šindelů za mzdu za práci 1 zl. 30 kr.

Dne 28. září 1793 je Valentinu Waldovi povoleno postavit u Lorenz Ganglského fundace domek na dobu dvou životů.

8. března 1794: Sedlák Thomas Mayr smí na svém pozemku zřídit výměnek.

6. února 1796: hostinský Elias Wagner dostane k vytápění výčepu suché dřevo (2 kmeny), protože se o hospodu dobře stará (také roku 1797 a následující léta).

1. srpna 1797: obec obdrží povolení, (využit??) obecní pozemek pro výstavbu dvou domků na dobu 2 životů (Andreas Pöschko, Johann Pascher).

Počet domů a obyvatel v různých dobách

1564/1591/1593: 32 usedlých

1598: 32 usedlých, 1 chalupa, 1 šenk

1779 wurde in und um Zettwing Hopfen gebaut. Der Müller Philipp Kastl lieferte am 4. August an das Klosterbräuhaus in Engelhartzell (Oberösterreich) 2 Zentner 22 Pfund Hopfen, den er von den heimischen Bauern gesammelt hatte.

Am 24. Juni 1790 wird dem Thomas Zettl von Ziernetschlag gestattet, seinen Besitz zu teilen; er besaß an ackerbaren Feldern 16 Joch und 498 1/6 Quadratklaftern, an Wiesen 10 Joch und 737 QK, an Hutweiden 12 Joch und 1068 QK, an Wald 8 Joch und 262 3/6 QK, zusammen also 47 Joch und 965 4/6 QK, wovon er 14 Joch 1384 3/6 QK für eine zweite **Stift** bestimmte.

Am 4. September 1790 erhält die Gemeinde zur Vergrößerung des Wirtshauses von der Herrschaft Stammholz und Bretter unentgeltlich, das Tausend Schindel gegen das Macherlohn von 1 fl. 30 Kr.

Am 28. September 1793 wird dem Valentin Wald gestattet, bei der Lorenz Gangl'schen **Stift** ein Häusl auf zwei Leiber zur erbauen.

8. März 1794: Der Bauer Thomas Mayr kann auf seinem Grunde ein Ausnahmshäusl errichten.

6. Februar 1796: Dem Bierschänker Elias Wagner wird, weil er das Gasthaus gut betreut, zur Beheizung des Schankzimmers dörres Holz (2 Stamm) gewährt (auch 1797 und die folgenden Jahre).

1. August 1797: Die Gemeinde erhält die Erlaubnis, Gemeindegrund zur Erbauung von zwei Häuschen auf 2 Leiber (zu nutzen??) (Andreas Pöschko, Johann Pascher).

Häuseranzahl und Bewohner zu verschiedenen Zeiten

1564/1591/1593: 32 Angesessene

1598: 32 Angesessene, 1 Chalupe, 1 Schänke

1653: 15 sedláků povinovaných potažní robotou, 12 chalupníků, 2 zahradníci (Gartler)

1671: 30 obydlených, 7 prázdných domů

1702: 33 domů, 1 obecní dům, 72 obyvatelů mladších než 10 let a 139 starších než 10 let, dohromady 217 (211??, pozn.B.R.) osob.

1711: 25 sedláků, 5 chalupníků, 4 výměnkáři, 11 podruhů.

1805: 31 sedláků, 30 chalupníků (na celém panství bylo 1392 sedláků, 1088 chalupníků, 574 domů ve vesnicích).

1825: 63 domů

1841: Sommer (Topographie Böhmens, Bd. 9): 64 domů, 388 obyvatel

1842: Trajer (Diözese Budweis): 70 domů, 492 obyvatel

1890: 441 obyvatel

1900: s Ludvickými horami 543 obyvatel

1921: s Ludvickými horami 549 obyvatel.

VI. Robot, odúmrť, správa vesnice a vrchnost

V nejstarší době byl sedlák osobně naprosto svobodný a měl také právo svobodně nakládat se svým majetkem. Zbytek této svobody si uchovávaly bývalé „svobodné statky“ (Freihöfe) až do poslední doby vlády Rožmberků.

Majitelé takových dvorů podléhali původně přímo králi, pouze jemu samotnému byli povinováni platit poplatky.

Na novohradském panství existovalo ještě v roce 1579 několik „svobodných sedláků“ (Freibauern). Když byli ale dne 14. ledna uvedeného roku předmětem daru Rudolfa II. Vilémovi z Rožmberka, ztratili svá stará práva.

Obyčejní poddaní byli dávno nesvobodní nebo se stali nevolníky, tzn. byli vázáni na hroudu, ztratili právo na volný pohyb, nesměli ale ani už

1653: 15 Geschirrbauern, 12 Chalupner, 2 Gartler

1671: 30 bewohnte, 7 öde Häuser

1702: 33 Häuser, 1 Gemeindehaus, 72 Bewohner unter und 139 über 10 Jahre, zusammen 217 (211??, Anm.B.R.) Personen.

1711: 25 Bauern, 5 Chalupner, 4 Ausgedinger, 11 Inwohner.

1805: 31 Bauern, 30 Chalupner (auf der ganzen Herrschaft waren 1392 Bauern, 1088 Chalupner, 574 Häuser in den Dörfern).

1825: 63 Häuser

1841: Sommer (Topographie Böhmens, 9. Bd.): 64 Häuser, 388 Einwohner

1842: Trajer (Diözese Budweis): 70 Häuser, 492 Bewohner

1890: 441 Bewohner

1900: mit Ludwigsberg 543 Bewohner

1921: mit Ludwigsberg 549 Bewohner.

VI. Robot, Totenfall, Dorfverwaltung und Obrigkeit

In der ältesten Zeit war der Bauer persönlich vollständig frei und besaß auch das freie Verfügungsrecht über seinen Besitz. Einen Rest dieser Freiheit bewahrten sich die ehemaligen „Freihöfe“ bis in die letzten Zeiten der Rosenberger. Die Besitzer solcher Höfe unterstanden ursprünglich unmittelbar dem König, dem allein sie zur Zinsleistung verpflichtet waren.

Auf der Gratzner Herrschaft gab es noch 1579 einzelne Freibauern. Als sie aber am 14. Jänner d. J. von Rudolf II. geschenkweise in den Besitz von Wilhelm von Rosenberg übergingen, verloren sie ihre alten Rechte.

Die gewöhnlichen Untertanen waren längst unfrei oder leibeigen geworden, d. h. sie waren an die Scholle gebunden, sie hatten das Recht

volně nakládat se svým majetkem, vztahovala se na ně odúmrt', kromě toho museli vykonávat panské služby, museli na robotu.

Robot a odúmrt' byla nejtěživější ustanovení pro poddané.

Robotní povinnosti byly různé. Pracovalo se při sklizni sena a obilí, při kácení dřeva ruční robot a potahová při orbě a odvážení sklizně, při panských a všeobecných veřejných stavbách.

Pro napínání sítí při lovech a nahánění byli využíváni i vesničané. Mladší poddaní se uplatňovali i při ostatních pracích souvisejících s vedením dvora jako stájník, kočí nebo jiných nižších službách.

Bez povolení panstva se nesměl žádný poddaný oženit nebo se vyučit řemeslu či se přestěhovat. Jestliže v případě úmrtí nebyli žádní vlastní potomci, připadl veškerý majetek vrchnosti. Vdova a děti měly vůbec jenom právo na poloviční díl dědictví, druhá polovina patřila panstvu.

Když dne 27. června 1571 sklářský mistr Jakob v Bělé převzal od zemřelého Urbana tamtéž majetek, byla jeho pozůstalost vyčíslena na 203 kop pražských grošů. Po odečtení dluhů připadlo vrchnosti 135 kop, 3 voli a 4 krávy byli umístěni do panského Svachova dvora (Schwachahof), duchny a peřiny byly poslány do Třeboně (kniha úmrtí 1553-1571, str. 96, hraběcí archiv).

Zděděné peníze sirot byly zaneseny do sirotčích knih, které pouze v městysech vedla radnice (Rat), jinak ale náležely do agendy panstva. Jestliže nějaký sirotek odešel od panstva a nevrátil se ve stanovený čas, pak o své dědictví nadobro přišel.

Sousední vsi byly sloučeny pod jednu vesnickou soudní pravomoc, větší obce měly své vlastní rychtáře. K rychtě v Bělé patřili tři usedlí z Příbrani, později k nim přibyli ještě obyvatelé tak zvaných „lesních domků“

der Freizügigkeit verloren, durften aber auch über ihr Eigentum nicht mehr verfügen, sie waren „totenfällig“ geworden, nebstbei aber hatten sie Herrendienste zu leisten, sie mussten roboten.

Robot und Totenfall waren die drückendsten Bestimmungen für die Untertanen.

Die Robotpflichten waren verschieden. Man leistete beim Heuen und Ernten, beim Holzschlagen Handrobot, und Zugrobot beim Ackern und Einführen der Fexung, bei Herrschafts- und allgemeinen öffentlichen Bauten.

Zum Spannen der Netze bei Jagden und zu Treiberdiensten zog man Dorfbewohner heran. Jüngere Untertanen wurden zu Diensten in der Umgebung des Grundherrn als Stallknechte, Kutscher oder zu sonstigen niederen Diensten verwendet.

Ohne Bewilligung der Herrschaft durfte kein Untertan heiraten oder ein Handwerk lernen oder seinen Wohnsitz wechseln. Waren bei Todesfällen keine leiblichen Nachkommen da, fiel der ganze Besitz der Obrigkeit anheim. Die Witwe und die Kinder hatten überhaupt nur Anrecht auf den halben Teil des Erbes, die andere Hälfte gehörte der Herrschaft.

Als am 27. Juni 1571 Glasmeister Jakob in Ziernetschlag von dem verstorbenen Urban daselbst den Besitz übernahm, wurde dessen Nachlass auf 203 Schock Prager Groschen geschätzt. Nach Abzug der Schulden entfielen auf die Obrigkeit 135 Schock, 3 Ochsen und 4 Kühe wurden zum herrschaftlichen Schwachahof genommen, die Federbetten und die Tuchent schickte man nach Wittingau (Totenfallbuch 1553-1571, Seite 96, Gr. Arch.)

Die Erbgelder der Waisen wurden in Waisenbücher eingetragen, die nur in Märkten vom Rat, sonst aber von der Herrschaft geführt wurden. Wenn ein Waise die Herrschaft verließ und nicht zur festgesetzten Zeit zurückkehrte, ging sein Erbe überhaupt verloren.

Benachbarte Dörfer wurden zu Dorfgerichten vereinigt, größere Dörfer besaßen ihre eigenen Richter. Zum Gericht Ziernetschlag gehörten die drei Ansässigen von Sinetschlag, in späterer Zeit kamen noch die Bewohner der

(Waldhäusel).

Vesničtí sudí (rychtář) byli dosazeni vrchností tak, že jim byla přečtena úřední ustanovení, podle kterých se měli chovat k osadníkům, a naopak tito zase k nim.

Na straně vesnických sudích stáli vesničtí přisedící. Vesnický sudí byla osoba, která byla prostředníkem mezi poddanými a vrchností, se kterou řešil záležitosti vesnice a které jediné se zodpovídal. K jeho povinnostem patřilo vybírat „činžovní groš“ statkáře a zemské odvody a dozoroval včasné platby desátků pro panstvo a církve.

Plat vesnický sudí nedostával, ale byly mu poskytovány různé výhody na desátku a při odběru dřeva, také dostal od vybraných peněz malý poplatek, obvykle z každé zlatky jeden krejcar.

Vnější znak jeho úřadu byla soudní hůl („jurament“, „Gericht“ nebo „právo“) ze dřeva vyřezávaná kyjovitá hůl potažená látkou nebo kůží, která při jednáních vesnického soudce konaných v soudní síni (obvykle byt soudce nebo vesnický výčep) ležela na soudním stole a kterou mu zástupce panstva předal slavnostním způsobem při jeho ustanovení sudím.

Pokud jde o práva vesnického sudího, před ním byly vyhotovovány kupní smlouvy a manželské smlouvy, projednávány pozůstalosti a dědictví, toto vše však s výhradou schválení panstvem. Byl-li u smluv obvyklý „litkup“ („Leinkauf“, zapíjení uzavřené koupě – pozn, překl.), byl tento s přizváním vesnického společenství ihned vypit.

Vesnický soud měl také vnitřní trestní právo. Porušení smluv, sváry byly ihned potrestány.

Trest znamenal zde obvykle peněžní pokutu, která připadla obci.

sogennanten „Waldhäusl“ hinzu.

Die Dorfrichter wurden von der Obrigkeit eingesetzt. Hierbei wurden ihnen die Amtsbestimmungen vorgelesen, nach welchen sie sich zu den Insassen und diese zu ihnen zu verhalten hatten.

An der Seite der Dorfrichter standen die Dorfgeschworenen. Der Dorfrichter war die Mittelsperson zwischen Untertanen und Obrigkeit, mit welcher er die Dorfangelegenheiten schlichtete und der er allein verantwortlich war. Zu seinen Obliegenheiten gehörte es, die Zinsgroschen des Grundherrn und die Landesabgaben einzusammeln und die pünktliche Zehentleistung für Herrschaft und Kirche zu überwachen.

Eine Zahlung erhielt der Dorfrichter nicht, doch gewährte man ihm gewisse Begünstigungen beim Zehent, beim Holzbezuge, auch erhielt er von den eingesammelten Geldern eine kleine Gebühr, gewöhnlich von jedem Gulden einen Kreuzer.

Das äußere Zeichen seines Amtes war der Gerichtsstab („Jurament“, „Gericht“ oder „prawo“), ein aus Holz geschnitzter keulenförmiger Stab, auf mit Stoff oder Leder überzogenen, der bei den im Gerichtshause (gewöhnlich die Wohnung des Richters oder die Dorfschänke) abgehaltenen Sitzungen des Dorfgerichtes auf dem Gerichtstisch lag und der ihm bei der Einsetzung zum Richter vom Vertreter der Herrschaft in feierlicher Weise überreicht wurde.

Was die Rechte des Dorfrichters betrifft, so wurden vor demselben Kaufverträge und Ehebriefe ausgefertigt, Verlassenschaften und Erbschaften abgehandelt, doch alles dies nur mit dem Vorbehalt der Genehmigung durch die Herrschaft. War bei Verträgen der sogenannte „Leinkauf“ üblich, wurde dieser unter Zuziehung der Dorfgemeinschaft sofort vertrunken.

Auch ein inneres Strafrecht hatte das Dorfgericht. Verletzungen von Verträgen, Streitigkeiten wurden sofort bestraft. Die Strafe bestand hier gewöhnlich in einer Geldbuße, die der Gemeinde zufiel.

Jednalo-li se o lehké provinění, nadávky atd., byl viník uvězněn a podle velikosti jeho viny zatčen a upoután železy za krk, ruce nebo nohy a uvězněn, nebo také „zamčen do klády“ („Stock“), t.zn. natlačen do dřevěného špaluku tak, že se nemohl hnout z místa.

Těžká provinění a zločiny patřily před panský soud. Tato nejvyšší soudní pravomoc bylo právo, které bylo s panstvím neoddělitelně spjato.

Poddaní byli chráněnci vrchnosti, v jejíž rukách se sbíhala všechna opatření pro bezpečnost života a vlastnictví a jehož povinností bylo, dohlížet na veřejná zařízení, dopravu a školní poměry.

Také celkový vrchní dozor nad pozemkovým majetkem vesnic poddaných panství vykonával majitel panství.

Jako výkonný orgán těchto práv působili panští úředníci, v jejichž čele stál jako zástupce majitele dominia vrchní panský správce (Herrschaftsoberhauptmann), ve starší době obvykle šlechtický leník, počínaje 17. stoletím ale již základním právnickým vzděláním nebo dlouholetou praktickou činností s jednotlivými služebními odvětvími seznámený úředník.

Jemu podléhali všichni ostatní zaměstnanci. On byl všemocný a jeho slovo a rozsudek rozhodovaly zpravidla s konečnou platností, protože statkář směl být přizván jako poslední instance pouze ve velice řídkých případech.

Tato „patrimoniální soudní pravomoc“ se přežila s pokračující dobou, ale také poddaní počínali vzdorovat nevolnickému tlaku, který byl na ně vyvíjen.

Tu a tam docházelo k selským nepokojům, moc vrchnosti ale byla příliš velká, než aby svépomoc mohla dosáhnout nějaký úspěch. Bylo třeba součinnosti mocnějších. Ta měla připadnout zahořklým sedlákům.

Handelte es sich um leichte Vergehen, um Beschimpfungen usw., so wurde der Schuldige gefangen gesetzt und je nach der Größe seiner Schuld mit Hals-, Hand- oder Fußseisen im „Kotter“ festgehalten oder auch in den „Stock“ gesperrt, d. h., er wurde in einen Holzklötz so eingezwängt, daß er sich nicht von der Stelle bewegen konnte.

Schwere Vergehen und Verbrechen gehörten vor das Herrschaftsgericht. Diese oberste Gerichtsbarkeit war ein Recht, das mit dem Herrschaftsbesitze untrennbar verknüpft war.

Die Untertanen waren Schutzbefohlene des Grundherrn, in dessen Hände alle Maßregeln für die Sicherheit des Lebens und Eigentums zusammenliefen und dessen Pflicht es war, die öffentlichen Anstalten, das Verkehrswesen, die gesunden Vorkerungen und die Schulverhältnisse zu überwachen.

Auch die gesamte Oberaufsicht über Grund und Boden der der Herrschaft untertänigen Dörfer führte der Grundherr.

Als ausübende Organe dieser Rechte wirkten die Herrschaftsbeamten, an deren Spitze als Vertreter des Grundherrn der Herrschaftsoberhauptmann stand, in älterer Zeit gewöhnlich ein adeliger Lehensmann, vom 17. Jahrhundert angefangen aber bereits ein juristisch vorgebildeter oder durch langjährige praktische Tätigkeit mit den einzelnen Dienstzweigen vertrauter Beamter.

Ihm unterstanden alle übrigen Angestellten. Er war der Allgewaltige und sein Wort und Schiedsspruch entschied in der Regel endgültig, da der Grundherr nur in den seltensten Fällen als letzte Instanz herangezogen werden durfte.

Diese „patrimoniale Gerichtsbarkeit“ überlebte sich mit der fortschreitenden Zeit, aber auch die Untertanen begannen, sich gegen den auf ihnen lastenden Druck der Leibeigenschaft aufzulehnen. Da und dort kam es zu Bauernunruhen, doch war die Macht des Grundherrn zu groß, als daß die Selbsthilfe hätte einen Erfolg erringen können. Es bedurfte hierzu der Mithilfe Mächtigerer. Diese sollte den verbitterten Bauern (zuteil) werden.

Již císařovna Marie Terezie se pokoušela jim ulehčit jejich úděl, skutečná částečná náprava ale přišla až po nástupu Josefa II., který jim nejen zajistil osobní svobodu, ale připravil také možnost volného nakládání s vlastním majetkem. Úplně svobodným se ale tento majetek stal teprve zásahem Hanse Kudlicha ve Vídeňském říšském sněmu roku 1848.

O rok později byla odstraněna také stará „patrimoniální soudní pravomoc“. Novým obecním zákonem ze dne 17. března 1849 zmizeli dále závislí vesničtí sudí a přísedící, na jejichž místo nastoupila svobodně zvolená obecní zastupitelství a celá organizace obcí se nesla ve svobodném duchu.

Od **místních soudců soudu v Bělé** se podařilo z jednotlivých listin a spisů zjistit níže uvedené:

1564: Paul, Richter (sudí)
1600: Thomas Weilgune
1651 a 1654: Valentin Weilgune
1680: Andre Glaser
1682: Andre Kramper
1702, 1705, 1711: Urban Glaser
1740: Paul Mayer
1769: Philipp Kastl
1772: Bernhard Tädl
1775: Mathias Weilgune
1776, (zvolen 2. března), 1787: Gregor Fiedler
1789, 1805: Johann Hofko (?)
1820: Michel Glaser
1823, 1825, 1827: Anton Weilguni
1840: Anton Fiedler

VII. Farnost a škola

Bělá patřila od nejranější doby k malontské farnosti, jejíž kostel, zasvěcený sv. Bartoloměji, existoval již před rokem 1364. Dne 4. dubna tohoto roku prezentuje Petr z Michalovic namísto zemřelého faráře Přibíka, faráře Jakuba ze Soběslavi. Protože Michalovští měli patronát nad kostelem, byli též jeho zakladatelé.

Roku 1387 přešel patronát na Rožmberky, po smrti Petra Voka (r. 1611) na pány ze Švamberka a nakonec roku 1620 na hrabata

Schon Kaiserin Maria Theresia versuchte deren Los zu erleichtern, eine wirkliche teilweise Abhilfe aber kam erst durch Josef II., der ihnen die persönliche Freiheit sicherte, aber auch die Freiheit des Besitzes anbahnte. Vollständig frei wurde dieser allerdings erst über Eingreifen Hans Kudlichs im Wiener Reichstage von 1848.

Ein Jahr später wurde auch die alte „Patrimonialgerichtsbarkeit“ beseitigt. Durch das neue Gemeindegesetz vom 17. März 1849 verschwanden ferner die abhängigen Dorfrichter und Dorfgeschworenen, an deren Stelle frei gewählte Gemeindevertretungen traten und der gesamte Wirkungskreis der Gemeinden im freiheitlichen Sinn ausgestaltet wurde.

Von **Ortsrichtern des Gerichtes Ziernetschlag** ließen sich aus einzelnen Urkunden und Akten folgende sicherstellen:

1564: Paul, Richter
1600: Thomas Weilgune
1651 und 1654: Valentin Weilgune
1680: Andre Glaser
1682: Andre Kramper
1702, 1705, 1711: Urban Glaser
1740: Paul Mayer
1769: Philipp Kastl
1772: Bernhard Tädl
1775: Mathias Weilgune
1776 (2. März gewählt), 1787: Gregor Fiedler
1789, 1805: Johann Hofko (?)
1820: Michel Glaser
1823, 1825, 1827: Anton Weilguni
1840: Anton Fiedler

VII. Pfarre und Schule

Ziernetschlag gehörte seit frühester Zeit zur Pfarre Meinetschlag, deren dem Apostel Sct. Bartholomäus geweihte Kirche schon vor 1364 bestand. Am 4. April dieses Jahres präsentiert Peter von Michelsberg an Stelle des verstorbenen Pfarrers Przibik den Jakob von Sobieslau als Pfarrer. Da die Michelsberger das Patronat über die Kirche besaßen, waren sie auch deren Gründer.

1387 kam das Patronat an die Rosenberger, nach dem Tod des Peter Wok (1611) an die Herren von Schwamberg und schließlich 1620

z Buquoye, kteří ho ještě dnes vykonávají.

Obyvatelé Bělé byli jako ti z ostatních vesnic přiřazených ke kostelu (v Malontech, pozn. B.R.), povinni platit „farní desátek“. Podle zde pod farářem patera Georga Lackowitzera v roce 1671 sestaveného „speciálního registru“ činil celkový desátek po 51 čtvrtce žita a ovsa, což se rozdělovalo na tehdejší místní obyvatele takto:

Seznam plátců desátků z roku 1671

Obyvatelé z roku 1671 – desátek (v korcích, škrtnuté) ve čtvrtích (žito/oves)

Valentin Weilguny – 3 (žito) – 3 (oves)
Gregor Straberger – 1 (žito) – 1 (oves)
Christof Guster – 1 ½ (žito) – 1 (oves)
Stefan Moßer – ½ (žito) – ½ (oves)
Andreas Glaser – 4 (žito) – 4 (oves)
Paul Gangl – 2 (žito) – 2 (oves)
Marie Steinhauser – 1 ½ (žito) – 1 ½ (oves)
Veit Weilgune – 1 ½ (žito) – 1 ½ (oves)
Johannes Zettl – ½ (žito) – ½ (oves)
Philipp Weilgunge – 1 (žito) – 1 (oves)
Bartl Schieffer – 1 (žito) – 1 (oves)
Paul Wagner – 1 (žito) – 1 (oves)
Paul Kramper – 2 (žito) – 2 (oves)
Thomas Winkler – 2 (žito) – 2 (oves)
Michel Grieneisen – 1 (žito) – 1 (oves)
Matthias Fiedler – 1 (žito) – 1 ½ (oves)
Mathias Sollbauer – 1 (žito) – 1 (oves)
Gregor Guschl – 2 (žito) – 2 (oves)
Gregor Guschlbauer – 4 (žito) – 4 (oves)
Paul Janko – 2 (žito) – 2 (oves)
Adam Fröstl – 2 (žito) – 2 (oves)
Michl Mayr – 2 (žito) – 2 (oves)
Hans Pascher – 2 (žito) – 2 (oves)
Lorenz Janko – 2 (žito) – 2 (oves)
Wenzel Bayr – 2 (žito) – 2 (oves)
Georg Söser – 1 (žito) – 1 (oves)
Wenzl Weilguni (2 domy) – 3 (žito) – 3 (oves)
Thomas Froschauer – ½ (žito) – ½ (oves)
Martin Fischer – 1 ½ (žito) – 1 ½ (oves)
Mathias Straberger – 1 ½ (žito) – 1 ½ (oves)

Kromě toho měl každý usedlý zaplatit po jedné „Reissl Haar“ (trs lnu), po jednom krejcaru biskupského poplatku a „poplatku na počasí“,

an die Grafen von Buquoy, die es noch heute ausüben.

Die Bewohner von Ziernetschlag waren wie jene der anderen zur Kirche (in Meinetschlag, Anm.B.R.) eingepfarrten Dörfer zum „Pfarrzehent“ verpflichtet. Nach dem hiefür unter Pfarrer P. Georg Lackowitz er im Jahr 1671 aufgestellten „Spezialregister“ betrug der Gesamtzehent je 51 Viertel Korn und Hafer, der sich auf die damaligen Ortsbewohner in folgender Weise verteilte:

Liste der Zehentgeber aus dem Jahr 1671

Bewohner von 1671 – Zehent in (Strich-durchgestrichen) Viertel (Korn/Hafer)

Valentin Weilguny – 3 (Korn) – 3 (Hafer)
Gregor Straberger – 1 (Korn) – 1 (Hafer)
Christof Guster – 1 ½ (Korn) – 1 (Hafer)
Stefan Moßer – ½ (Korn) – ½ (Hafer)
Andreas Glaser – 4 (Korn) – 4 (Hafer)
Paul Gangl – 2 (Korn) – 2 (Hafer)
Marie Steinhauser – 1 ½ (Korn) – 1 ½ (Hafer)
Veit Weilgune – 1 ½ (Korn) – 1 ½ (Hafer)
Johannes Zettl – ½ (Korn) – ½ (Hafer)
Philipp Weilgunge – 1 (Korn) – 1 (Hafer)
Bartl Schieffer – 1 (Korn) – 1 (Hafer)
Paul Wagner – 1 (Korn) – 1 (Hafer)
Paul Kramper – 2 (Korn) – 2 (Hafer)
Thomas Winkler – 2 (Korn) – 2 (Hafer)
Michel Grieneisen – 1 (Korn) – 1 (Hafer)
Matthias Fiedler – 1 (Korn) – 1 ½ (Hafer)
Mathias Sollbauer – 1 (Korn) – 1 (Hafer)
Gregor Guschl – 2 (Korn) – 2 (Hafer)
Gregor Guschlbauer – 4 (Korn) – 4 (Hafer)
Paul Janko – 2 (Korn) – 2 (Hafer)
Adam Fröstl – 2 (Korn) – 2 (Hafer)
Michl Mayr – 2 (Korn) – 2 (Hafer)
Hans Pascher – 2 (Korn) – 2 (Hafer)
Lorenz Janko – 2 (Korn) – 2 (Hafer)
Wenzel Bayr – 2 (Korn) – 2 (Hafer)
Georg Söser – 1 (Korn) – 1 (Hafer)
Wenzl Weilguni (2 Häuser) – 3 (Korn) – 3 (Hafer)
Thomas Froschauer – ½ (Korn) – ½ (Hafer)
Martin Fischer – 1 ½ (Korn) – 1 ½ (Hafer)
Mathias Straberger – 1 ½ (Korn) – 1 ½ (Hafer)

Außerdem hatte ein jeder Ansässige je eine „Reißl Haar“ (Flachs), je einen Kreuzer Bischof- und Wettergeld, je drei Käse und Eier zu

po třech sýrech a vejcích. Celkem tedy 30 trsů lnu, po 30 krejcarech biskupského a počasového poplatku a po 90 (kusech) sýra a vajec.

Biskupský desátek nebo „kouřné“ („fumalia“) – tolik komínů, kolik jich v obci bylo – zavedl v roce 1023 pražský biskup Ekkhard. Opakovaně nařizoval farářům, aby se k němu dostavili alespoň jednou za rok a jako dobří pastýři mu podávali zprávu o svých ovečkách a také účtovali. Také měl vybírat od každého hospodáře své farnosti jednu minci a na znamení uznání mu obětovat.

„Poplatek na počasí“ patřil faráři a byl odměnou za mše sloužené za počasí, za odvrácení škod, způsobených bouřkami. Z této pozdější doby budiž zmíněn ještě jeden zvyk.

Malontské církevní účty obsahují ještě do roku 1672 výdaje za takzvaný „Johannistrunk“ (Janův nápoj), arcit' zvyk, převedený ještě z pohanské doby do časů křesťanství. Na svátek sv. Jana evangelisty (27. prosince) se světlo víno. Evangelista Jan měl být podle legendy při Poslední večeři Páně číšníkem, také jednou měl vypít číši otráveného vína, aniž by tím ohrozil svůj život.

„Janův nápoj“ (Janova láska) tedy nebylo považováno jen za léčivé a blahodárné pití, nýbrž byl v kostelích na svátek Jana Evangelisty podáván farníkům také jako „usmiřovací nápoj“.

S vybíráním desátků byly často potíže. Farář musel sám zakročit nebo zavolat správu panství, aby dostal svůj desátek, přesto, že povinný dohlížet na pořádek byl vesnický soudce. Při stavebních pracích na kostele, faře nebo škole, museli přífaření pomáhat, a ještě byli povinováni obvyklou robotou.

entrichten; im Ganzen also 30 Reißl Flachs, je 30 Kreuzer Bischof- und Wettergeld und je 90 Käse und Eier.

Das „Bischofsgeld“ oder „Rauchgeld“ („fumalia“) - so viele Rauchfänge, als im Ort waren – war im Jahr 1023 vom Prager Bischof Ekkhard eingeführt worden. Er ordnete den Pfarrern wiederholt an, wenigstens einmal jährlich vor ihm zu erscheinen und als ein guter Hirte über seine Schafe zu berichten und Rechnung zu legen. Auch solle er von jedem Hauswirte seiner Pfarre ein Geldstück nehmen und als Zeichen der Erkenntlichkeit ihm darbringen.

Das Wettergeld gehörte dem Pfarrer und war die Entlohnung für die Wettermesse, welche zur Abwendung von Gewitterschäden von ihm gelesen wurde. Aus dieser älteren Zeit sei noch ein Brauch erwähnt.

Die Meinetschläger Kirchenrechnungen verrechnen noch bis 1672 Ausgaben für den sogenannten „Johannistrunk“, ein wohl aus dem Heidentum in die christliche Zeit herüber genommener Brauch. Man ließ nämlich am Tage des Hl. Johannes des Evangelisten (27. Dezember) nach alter Sitte Wein weihen. Evangelist Johannes soll nach der Legende bei dem letzten Abendmahle Christi Mundschenk gewesen sein, auch habe er einmal einen Kelch vergifteten Weins ausgetrunken, ohne dadurch sein Leben zu gefährden.

Der „Johannistrunk“ (Johannesminne) galt deshalb nicht nur als heilsam und segensbringend, sondern er wurde in den Kirchen am Gedenktage des Evangelisten den Pfarrkindern auch als „Versöhnungstrunk“ gereicht.

Mit der Hereinbringung der Zehentleistungen gab es oft Schwierigkeiten. Der Pfarrer musste, obzwar der Dorfrichter verpflichtet war, auf Ordnung zu sehen, selbst einschreiten oder die Herrschaftsverwaltung anrufen, um seinen Zehent zu erhalten. Bei Bauten an der Kirche, dem Pfarrhof oder der Schule hatten die Eingepfarrten nebst Leistungen den üblichen Robot zu leisten.

K farní škole, zřízené panstvem v sídle farnosti, patřily děti všech přifařených poddaných.

Návštěva školy byla až do poloviny 17. století velmi liknavá a nepravidelná. Dívky tenkrát do školy nechodily vůbec.

Jako učitelé působily často osoby, jimž propůjčením takového, navýsost bídně placeného místa, byl projeven akt milosti. Zvláštní vzdělání pro toto nebylo na vesnické škole požadováno.

Přímý nadřízený vesnického učitele byl místní farář, kterého musel při jeho chrámových službách podporovat. Také při přijímání vyučujícího měl farář hlavní slovo, stejným způsobem mohl jemu nevyhovujícího učitele vykázat ze školy, s dodatečným souhlasem panského hejtmána.

Že za takových podmínek nebylo možno pomyslet na vzkvétající vývoj školství, je nábledni. Z toho vyplývá také malý zájem, který projevovalo venkovské obyvatelstvo všeobecně o školu.

Týdenní školní krejcary, jež musely děti, které chodily do školy platit na obživu učitele, byly pro sedláky právě takové zatížení, jako „krejcary na dřevo“ (Holzkreuzer) nebo polena, které musely být v zimě věnovány škole pro ohřev tříd.

Hraběnka Marie Magdaléna z Buquoye uznávala nedostatky lpící na škole a dbala také na její vývoj.

Užitek z toho ale měly jenom školy městysů, zatímco venkovským školám „začalo svítat“ teprve o sto let později, kdy císařovna Marie Terezie zavedla reformu nižšího školství.

Kaplický okres vděčí rozvoji těchto škol zejména působení tamního faráře p.

Zu der am Sitz der Pfarre von der Herrschaft errichteten Pfarrschule gehörten die Kinder aller eingepfarrten Untertanen.

Der Schulbesuch war bis in die Mitte des 17. Jahrhunderts ein sehr mangelhafter und unregelmäßiger. Die Mädchen blieben ehemals der Schule ganz fern.

Als Lehrer wirkten häufig Personen, denen mit der Verleihung eines solchen äußerst kümmerlich besoldeten Postens ein Gnadenakt erwiesen wurde. Eine besondere Ausbildung hierfür wurde bei Landschulen nicht verlangt.

Der nächste Vorgesetzte des Dorfschulmeisters war der Ortspfarrer, den er bei seinen kirchlichen Dienstleistungen unterstützen mußte. Auch bei der Aufnahme einer Lehrperson hatte der Pfarrer das erste Wort, ebenso konnte er einen ihm mißliebigen Lehrer gegen nachträgliche Guttheißung des Herrschaftshauptmannes von der Schule entfernen.

Daß unter solchen Verhältnissen an eine gedeihliche Entwicklung des Schulwesens nicht zu denken war, ist einzusehen. Daraus erklärt sich auch das geringe Interesse, das die Landbevölkerung im allgemeinen der Schule entgegenbrachte.

Die wöchentlichen Schulkreuzer, welche die Kinder, die die Schule besuchten, zum Unterhalte des Lehrers zu erlegen hatten, waren den Bauern ebenso eine Last, wie die Holzkreuzer oder das Holzscheid, das man im Winter zur Erwärmung des Schulzimmers beizusteuern hatte.

Die Gräfin Maria Magdalena von Buquoy sah die der Schule anhaftenden Mängel ein und wandte deren Entwicklung auch ihre Fürsorge zu.

Einen Nutzen hievon hatten aber nur die Schulen der Märkte, während es bei den sogenannten Landschulen erst hundert Jahre später zu dämmern begann, als die Kaiserin Maria Theresia ihre Umgestaltung des niederen Schulwesens einleitete.

Der Kaplitzer Bezirk verdankte die Entwicklung dieser Schulen besonders dem Wirken des

Ferdinanda Kindermanna, podle jehož metody v roce 1771 byla venkovská škola v Malontech jako první pod učitelem Antonem Hollem reformována.

Tyto novoty neprobíhaly bez boje. Učitel Holl, jeho následovník Georg Riedl a po něm Franz Winter, museli všechnu svou tvůrčí sílu věnovat tomu, aby přivedli školu na Kindermannem požadovanou úroveň, a aby ji na této také udrželi.

Největší potíže představovalo vytvoření prostor odpovídajících účelu.

Dne 15. května 1784 se konečně podařilo poslat žádost sudím a přisedícím přískolených vesnic Malonty, Bělá, Meziříčí, Velíška, Rapotice a Radčice, aby se ujali rozšíření staré budovy školy (v Malontech, pozn. B.R.), se stavbou neprodleně začali a v průběhu roku ji ještě dokončili.

Když bylo nutno vytopit i druhu třídu a panská správa požadovala, aby potřebné dřevo bylo hrazeno ze školného, dovoz a štípání ale bude hradit celá školská obec, vznesly obce námitku. Jejich odpor šel tak daleko, že v jednotlivých vesnicích byly zřízeny „pokoutné školy“. V Bělé učil jako pokoutný učitel Johann Koch.

Snahy učitele Wintera vedly však k tomu, že se podařilo opět zjednat pořádek. Na žádost ze dne 16. června 1788 bylo roční „dřevné“ (Holzgeld) pro každé dítě stanoveno na 6 krejcarů, školné na obyvatele 2. majetkové třídy za 1 dítě částkou 1/2 krejcaru, 3. majetkové třídy pak 1 krejcarem týdně.

Vybíráním těchto poplatků byl pověřen příslušný místní rychtář, rodiče ale byli povinni, posílat své děti pravidelně do školy, aby vyučování mohlo probíhat podle nových předpisů.

Počínaje touto dobou se malontská škola v klidu vyvíjela dále a v roce 1823 stavěla školská obec na místě staré školy, pocházející

dortigen Pfarrers P. Ferdinand Kindermann, nach dessen Methode im Jahr 1771 die Landschule in Meinetschlag als erste unter dem von ihm herangebildeten Lehrer Anton Holl umgestaltete wurde.

Diese Neuerungen gingen nicht ohne Kampf ab. Lehrer Holl, sein Nachfolger Georg Riedl und nach ihm Franz Winter mussten ihre ganze Tatkraft aufwenden, um die Schule auf die von Kindermann gewünschte Höhe zu bringen und sie auf derselbe zu erhalten.

Die größten Schwierigkeiten bot die Herstellung zweckentsprechender Räume. Am 15. Mai 1784 erfolgte endlich an die Richter und Geschworenen der eingeschulten Dörfer Meinetschlag, Ziernetschlag, Uretschlag, Wölschko, Rappetschlag und Radinetschlag der Auftrag, sich der Erweiterung des alten Schulhauses (in Meinetschlag, Anm. B.R.) anzunehmen, den Bau sofort zu beginnen und ihn noch im laufenden Jahr zu beenden.

Als das zweite Schulzimmer zu beheizen war, und die Herrschaftsverwaltung verlangte, dass das hiefür notwendige Holz aus dem Schulgelde bezahlt, Zufuhr und Spalten aber von der ganzen Schulgemeinde geleistet werde, erhoben die Gemeinden Einspruch. Ihr Widerstand ging so weit, dass man in einzelnen Orten „Winkelschulen“ einrichtete. In Ziernetschlag unterrichtete als „Winkellehrer“ Johann Koch.

Den Bemühungen des Lehrers Winter gelang es jedoch, wieder Ordnung zu schaffen. Mit Auftrag vom 16. Juni 1788 wurde das jährliche Holzgeld für jedes Kind mit 6 Kreuzern, das Schulgeld für Bewohner der 2. Vermögensklasse für ein Kind mit 1 ½ Kreuzer, der 3. Vermögensklasse mit 1 Kreuzer für die Woche bestimmt.

Die Einhebung dieser Gebühren hatte der jeweilige Ortsrichter zu besorgen, die Eltern aber wurden verpflichtet, ihre Kinder regelmäßig zur Schule zu schicken, damit der Unterricht den neuen Vorschriften entsprechend erteilt werden könne.

Von dieser Zeit angefangen entwickelte sich die Meinetschläger Schule ruhig weiter und im Jahr 1823 baute die Schulgemeinde an Stelle des

z roku 1675, novou budovu, odpovídající danému účelu.

V roce 1787 bylo v Bělé 45 školních dětí, v roce 1820 bylo 29 školou povinných chlapců a 26 dívek, ze kterých navštěvovalo školu celkem 38 dětí.

V roce 1892 dostala obec spolu s Ludvickými horami (Ludwigsberg) dvoutřídní školu, která byla po zasvěcení dne 16. října otevřena a v roce 1894 v ní bylo v obou třídách 100 dětí.

VIII. Válečné časy

Bělá svojí polohou byla velkému dopravnímu ruchu vzdálená. Její spojení s obcemi Cetviny a Malonty bylo použito vícekrát pro přesun vojska, hlavně ale sloužilo už velmi brzy obchodním vztahům ve směru do Freistadtu a opačně. Vyžadovalo to v každém případě vždy zcela mimořádné důvody, zúčastnila-li se obec válečného dění.

To se stalo zejména třikrát, a to v hraničních sporech, které se v letech 1471-1479 odehrávaly v česko-hornorakouském pohraničí, v třicetileté válce a za časů Francouzů v letech 1805 a 1806.

V hraničním sporu 15. století to bylo převalování rozhádaných stran sem a tam. Dva vpády Rakušanů pod vedením freistadtského vrchního správce (šafáře, pozn. B.R.) Bernharda von Scherfenberga a návštěvy, které na oplátku vykonávaly zástupy českých šlechticů v Rakousku, zneklidňovaly a ohrožovaly sousedství tvrze Tichá (Oppolz), včetně Bělé.

V třicetileté válce byly ale državy, které krátce předtím ještě patřily Švamberkům, vydány kvůli císařským vojákům, kteří neměli žádné slitování.

alten aus dem Jahr 1675 stammende Schulhaus ein neues zweckentsprechendes Gebäude.

1787 besaß Ziernetschlag 45 Schulkinder, 1820 gab es 29 schulpflichtige Knaben und 26 Mädchen, von denen zusammen 38 die Schule besuchten.

Im Jahr 1892 erhielt der Ort zusammen mit Ludwigsberg eine zweiklassige Schule, die nach erfolgter Einweihung am 16. Oktober eröffnet wurde und 1894 in ihren beiden Klassen 100 Kinder zählte.

VIII. Kriegszeiten

Ziernetschlag war durch seine Lage dem großen Verkehr entrückt. Seine Verbindung mit Zettwing und Meinetschlag wurde mehrmals zur Heeresstraße, wenn sich auf ihr auch von und gegen Freistadt frühzeitig Handelsbeziehungen entwickelten. Es bedurfte jedenfalls immer ganz besonderer Veranlassungen, wenn der Ort im Kriegsfall in Mitleidenschaft gezogen wurde.

Dies war besonders dreimal der Fall, und zwar in den Grenzfehden, welche sich 1471-1479 im böhmisch-österreichischen Grenzgebiete abspielten, im dreißigjährigen Kriege und in der Franzosenzeit der Jahre 1805 und 1806.

Im Grenzstreit des 15. Jahrhunderts waren es das Hin- und Herwogen der streitenden Parteien, die zweimaligen Einfälle der Österreicher unter Führung des Freistädter Hauptmannes (Pfleger, Anm.B.R.) Bernhard von Scherfenberg und die Gegenbesuche, welche die Scharen böhmischer Adelige den Österreichern machten, die Nachbarschaft der Feste Ticha (Oppolz), darunter auch Ziernetschlag in Unruhe versetzten und bedrohten.

Im Dreißigjährigen Krieg aber wurde der kurz vorher noch Schwamberg'sche Besitz als feindliches Eigentum der Willkür der kaiserlichen Soldaten preisgegeben. Diese

Při svém ubytování a kořistnickém tažení pustošili dvory, zapalovali je také, takže vyhořely celé vesnice. Obyvatelé prchali do lesů, a když se vrátili, našli svůj majetek v Bělé vykradený a zpustošený.

Roku 1623 byly v Běl domy Wolfa Leitnera, Wölfla z Meziříčí, roku 1629 Lexa, Michla Lieglera, Karla Stanka označeny za zpustošené. Roku 1651 byly ještě domy Albrechta Zettla, Thomase Zettla a Mathese Wagnera pusté a roku 1664 zbylo po jednom domě pouze místo, které bylo prodáno za účelem obnoveného založení za 20 kop míšenských Martinu Fischerovi.

Sotva se obec vzpamatovala z přepadení císařskými vojáky, přiblížilo se nové nebezpečí. Vření mezi hornorakouskými protestantskými sedláky, vyvolané zásahem vídeňských kruhů proti jejich vyznání víry, způsobilo veřejnou vzpouru.

„Hornorakouské selské povstání“ to bylo, které ohrožovalo také jižní Čechy, když byl dne 1. července 1626 Freistadt přepaden povstalci pod vedením jejich velitele Johanna Christoha Haydna z Reichentalu a padl do jejich rukou.

Sedláci zanechali ve Freistadtu pouze jednu posádku, další část zůstala v jeho blízkosti, hlavní část rebelů se ale uchýlila do tábora u Kerschbaumu, který byl rychle opevněn.

Četní protestanté novohradských hraničních městysů a vsí projevovali samozřejmě sympatie hornorakouským příslušníkům stejného stavu a částečně také souvěrcům.

Potravin a nápoje putovaly tak dlouho do kerschbaumského tábora, dokud stráž z Breunerského pěšího pluku povolán z Budějovic, neznemožnilo další vzájemný kontakt.

Po dobu trvání kerschbaumského tábora byli

kannten keine Schonung. Bei ihren Einquartierungen und Raubzügen plünderten sie die Höfe, zündeten sie auch an, sodaß ganze Dörfer in Rauch aufgingen. Die Bewohner flohen in die Wälder, und wenn sie zurückkehrten, fanden sie ihr Eigentum In Ziernetschlag ausgeraubt und verwüstet.

In Ziernetschlag wurden 1623 die Häuser des Wolf Leitner, des Wölfl aus Uretschlag, 1629 des Lexn, Michel Liegler, Karl Stanek als verwüstet bezeichnet. 1651 waren noch die Häuser des Albrecht Zettl, Thomas Zettl und Mathes Wagner öde und 1664 gab es von einem Hause nur die bloße Stelle, die zur Wiederbestiftung um 20 Schock meißnisch an Martin Fischer verkauft wurde.

Der Überfall durch die kaiserlichen Soldaten war kaum vorüber, als eine neue Gefahr heranrückte. Die Gärung unter den protestantischen Bauern Oberösterreichs, welche das gewaltsame Einschreiten der Wiener Kreise gegen ihr Glaubensbekenntnis hervorgerufen hatte, kam zum offenen Ausbrüche. Der „oberösterreichische Bauernaufstand“ war es, welcher auch Südböhmen bedrohte, als am 1. Juli 1626 Freistadt von den Aufständischen unter Führung ihres Hauptmannes Johann Christof Haydn aus Reichental überrumpelt wurde und in ihre Hände fiel.

Die Bauern ließen in Freistadt nur eine Besatzung zurück, ein anderer Teil blieb in dessen Nähe liegen, die Hauptmenge aber bezog ein rasch verschanztes Lager bei Kerschbaum.

Die zahlreichen Protestanten der Gratzner Grenzmärkte und der Dörfer an der Grenze brachten ihre Sympathien selbstverständlich den oberösterreichischen Standes- und zum Teil auch Glaubensgenossen entgegen. Lebensmittel und Getränke wanderten solange in das Kerschbaumer Lager, bis die Wachposten des von Budweis herangezogenen **Breunerschen** Fußregimentes einen weiteren Verkehr unmöglich machten.

Während der Zeit des Kerschbaumer Lagers waren die Bauern untätig. Man hatte nämlich

sedláci nečinní. S Vídní byla totiž započata jednání a očekával se jejich výsledek.

Obsazení hranic císařskými vojsky přimělo „delegovaný výbor“ rolnictva podat stížnost rychtářům a radním hraničních městysů, ve které byla vyslovena naděje, že se nebude trpět, aby bylo proti nim (rebelům, pozn.B.R.) podniknuto cokoli nepřátelského.

Velitel Schreiner z Rosenecku na Rožmberku (??) se zase písemně obrátil na „Ober- und Unterhauptleute“ (vrchní a nižší vůdce) rolnictva regionu Machlandviertel dne 4. srpna 1626, že se doslechl, že bylo nařízeno, městyse Cetviny, Dolní Dvořiště atd. přepadnout, zpusťošit a zapálit.

Nebyli to však sedláci, kteří prolomili klid zaručený příměřím, nýbrž císařští vojáci.

Tito překročili dne 8. srpna hranici, vzali útokem tábor u Kerschbaumu a způsobili mezi sedláky krvavou lázeň. Zbytek povstalců se stáhl do Freistadtu, který však padl dne 16. srpna opět do rukou císařských.

Na další úspěšný odpor nebylo pomyšlení. Teprve po delší době se v sousedních Horních Rakousích a v pohraničních oblastech v jižních Čechách, kde se nyní také přistoupilo k vymýcení protestantismu, opět obnovil klid a pořádek.

Napoleonské války koncem 18. století, zejména tažení v roce 1805 a pak návrat francouzské armády po uzavřeném míru na počátku roku 1806, si vyžádaly opět velké osobní a materiální oběti.

Když po bitvě u Ulmu (13. října 1805), pro rakouskou stranu nešťastnou, habsburská armáda ustupovala přes Cheb a Budějovice do rakouského vnitrozemí, očekával se v Čechách vpád Francouzů. Horní Rakousy jimi byly obsazeny, jeden vojenský oddíl skutečně překročil hranice a pronikl až do Kaplice.

mit Wien Verhandlungen eingeleitet und wartete deren Ergebnis ab. Die Besetzung der Grenzen durch kaiserliches Volk veranlasste den „verordneten Ausschuß“ der Bauernschaft zu einer Beschwerde an Richter und Rat der Grenzmärkte, in der die Hoffnung ausgesprochen wurde, dass man nicht dulden werde, dass etwas Feindliches gegen sie unternommen werde.

Hauptmann Schreiner von Roseneck auf Rosenberg wiederum schrieb an die „Ober- und Unterhauptleute der Bauernschaft des Machlandviertels“ am 4. August 1626, er habe gehört, dass befohlen worden sei, die Märkte Zettwing, Unterhaid u.s.w. zu überfallen, auszuplündern und in Brand zu stecken. Aber nicht die Bauern waren es, welche die durch den Waffenstillstand verbürgte Ruhe durchbrachen, sondern die kaiserlichen Soldaten.

Diese überschritten am 8. August die Grenze, stürmten das Lager bei Kerschbaum und richteten unter den Bauern ein Blutbad an. Der Rest der Aufständischen zog sich nach Freistadt zurück, das aber am 16. August wieder in die Hände der Kaiserlichen kam. An einen weiteren erfolgreichen Widerstand war nicht zu denken. Erst nach längerer Zeit kehrte im benachbarten Oberösterreich und in den Grenzgegenden Südböhmens, wo man jetzt ebenfalls daran ging, den Protestantismus auszurotten, wieder Ruhe und Ordnung zurück.

Die Franzosenkriege zu Ende des 18. Jahrhunderts, besonders aber der Feldzug des Jahres 1805 und der Rückzug der französischen Armee nach abgeschlossenem Frieden zu Beginn des Jahres 1806 forderten abermals große persönliche und materielle Opfer.

Als sich nach der für die österreichischen Waffen unglücklichen Schlacht bei Ulm (13. Oktober 1805) das österreichische Heer über Eger und Budweis gegen Innerösterreich zurückzog, war man auf den Einmarsch der Franzosen in Böhmen gefaßt. Oberösterreich wurde von ihnen besetzt, ein Truppenteil überschritt tatsächlich die Grenze und drang bis Kaplitz vor.

Také v Cetvinách se objevilo francouzské hlídkové komando. Dne 6. prosince došlo k bitvě u Slavkova, která způsobila Rakousku znovu těžkou porážku, jejímž důsledkem bylo uzavření příměří. Na to byla dne 11. prosince pro vojska na obou stranách v jižních Čechách stanovená demarkační neboli rozdělující čára.

Zahrnovala Budějovice a probíhala podél „armádní silnice“ vedoucí odtud do Lince, takže panství Nové Hradky a částečně také Rožmberk mohly být obsazeny Francouzi.

První, co udělal francouzský generál Bernadotte, když se ubytoval v biskupské rezidenci v Budějovicích, bylo, že navzdory příměří, zcela protiprávně pod hrozbou užití násilných opatření, vypsál rekvizici sena a slámy, ovsa, žita a pšenice. Nové Hradky samy měly dodat 200 centů pšenice a žita.

Dne 23. prosince následovalo nové násilné opatření. Požadoval od Nových Hradů během 24 hodin dodání 200 loktů zeleného a 100 loktů modrého sukna a spolu s Rožmberkem 800 (párů?) bot a 150 klobouků. Přitom dovoloval velkoryse, že tam, kde není možné věci dodat, může být jejich hodnota nahrazena i penězi.

Panská správa si nemohla pomoci jinak, než že pro pokrytí těchto požadavků předepsala „zámožným občanům, mlynářům, průmyslníkům, měšťakům a vesnicím“ určité peněžní částky.

Bělá měla k tomu přispět 200 zlatými, Horní a Dolní Příbrani 100 zlatými. Mimo to nesly jednotlivé obce samozřejmě ještě břemeno ukvartýrování.

Rychtář v Bělé Johann Hossko (Hofko?) uvádí pro rozpočet sestavený dodatečně novohradským panstvím, že ve dnech 24. a 25. prosince byli ubytováni 1 důstojník, 2 poddůstojníci a 63 členů mužstva, a za ně za stravu zapláceno 109 zlatých 47 krejcarů a na ostatních výdajích naběhlo 16 zlatých 51

Auch in Zettwing zeigte sich ein französisches Streifkommando. Am 6. Dezember kam es zur Schlacht bei Austerlitz, welche den Österreichern neuerdings eine schwere Niederlage brachte, deren Folge der Abschluß eines Waffenstillstandes war, in welchem am 11. Dezember für die beiderseitigen Truppen in Südböhmen eine Demarkations- oder Scheidungslinie festgesetzt wurde.

Diese verlief, Budweis eingeschlossen, längs der von hier nach Linz führenden Heeresstraße, sodaß die Herrschaften Gratzen und zum Teil auch Rosenberg von den Franzosen besetzt werden konnten.

Das erste, was der französische General Bernadotte machte, als er sein Quartier in der Budweiser bischöflichen Residenz bezog, war trotz des Waffenstillstandes ganz widerrechtlich eine unter Androhung von Gewaltmaßregeln ausgeschriebene Requisition von Heu und Stroh, Hafer, Korn und Weizen. Gratzen allein sollte 200 Zentner Weizen und Korn liefern.

Am 23. Dezember folgte eine neue Gewaltmaßregel. Er verlangte von Gratzen binnen 24 Stunden die Lieferung von 200 Ellen grünen und 100 Ellen blauen Tuches und mit Rosenberg zusammen 800 Schuhe (Paar?) und 150 Hüte. Dabei gestattete er großmütig, daß dort, wo die Sachlieferung unmöglich sei, deren Wert auch mit Geld abgelöst werden könne.

Die Herrschaftsverwaltung konnte sich nicht anders helfen, als dass sie zur Deckung dieser Forderungen den „wohlhabenden Bürgern, Müllern, Industriellen, Märkten und Dörfern“ bestimmte Geldbeträge vorschrieb.

Ziernetschlag hatte dazu 200 Gulden, Ober- und Untersinetschlag 100 Gulden beizutragen. Nebstbei waren die einzelnen Orte selbstverständlich noch mit Einquartierungen belastet.

Der Ziernetschläger Richter Johann Hossko (Hofko?) gibt für den von der Gratzner Herrschaft nachträglich zusammengestellten Kostenausweis an, dass am 24. und 25. Dezember 1 Offizier, 2 Unteroffiziere und 63 Mann bequartiert wurden, für die an Verpflegung 109 Gulden 47 Kreuzer und an

krejcarů.

Kromě toho muselo být uhrazeno 120 zlatých na požární daň, a dodáno 35 loktů domácího lnu (17 zlatých 80 krejcarů) a vícero párů bot. K popisu těchto nákladů je přiložen přesný seznam předmětů, které vojáci při svém odchodu vzali s sebou.

Mezi těmito věcmi také rukavice, mýdlo, šátků na hlavu, punčochy, zamykací řetězy, nože, 16 párů bot, chleba, maso atd.

Francouzi mohli jednoduše potřebovat všechno. Kromě toho byli velmi nároční, pokud jde o stravu. Jednoduché jídlo, jaké bylo v této oblasti obvyklé, jim nestačilo. Rovněž požadovali k pití pivo, víno a pálenku. A jestli nedostali, to, co požadovali, ohrožovali domácího.

Dně 26. prosince oznamoval správce panství pan Frank z Kaplice, že včera a dnes odtáhli Francouzi z Dluhoště, Velkých a Malých Skalin, Tiché, Malont, Bělé a Meziříčí. V obcích Dluhoštského soudního okresu se zahrnutím vesnice Ličov bylo zabaveno 300 zlatých, od obcí malontské farnosti 689 zlatých.

Ve stejný den byl mezi Rakouskem a Francií uzavřen mír v Prešpurku (dnes Bratislava – pozn. překl.). Nyní započal odchod nepřátelské armády, mezi nimi i jihoněmecké oddíly.

Opět to byl Bernadotte, který navzdory míru požadoval krátce před svým odchodem od tábořského a budějovického kraje nespílitelnou peněžitou částku. Tento požadavek byl jen díky energickému vystupování budějovického starosty Franze ze Sternecku a krajského hejtmana zmařen.

Oběma krajům uložil dne 3. ledna 1806 k zaplacení ne méně než 600.000 zlatých. Výkonná četa o 200 mužích, která měla být zvýšena na 400 mužů a posléze v případě nedodržení termínu na tři regimenty, byla

sonstigen Auslagen 16 Gulden 51 Kreuzer erwachsen.

Außerdem hatte man 120 Gulden Brandsteuer zu erlegen, 35 Ellen Hausleinen (17 Gulden 80 Kreuzer) und mehrere Paar Schuhe zu liefern. Dieser Kostenbeschreibung liegt ein genaues Verzeichnis von Gegenständen bei, welche die Soldaten bei ihrem Abmarsche mitnahmen.

Darunter befinden sich Handschuhe, Seife, Kopftücher, Strümpfe, Sperrketten, Messer, 16 Paar Schuhe, Brod, Fleisch u.s.w.

Die Franzosen konnte eben alles brauchen. Dazu waren sie bezüglich der Verpflegung noch sehr anspruchsvoll. Ein einfaches Essen, wie man es in dieser Gegend gewohnt war, genügte ihnen nicht. Ebenso beanspruchten sie als Trunk Bier, Wein und Branntwein. Wurde das Verlangte nicht beige stellt, bedrohte man den Quartiergeber.

Am 26. Dezember konnte der Herrschaftsverwalter Frank von Kaplitz aus berichten, dass Ottenschlag, Groß- und Kleingallein, Oppolz, Meinetschlag, Ziernetschlag und Uretschlag gestern und heute von der französischen Einquartierung frei wurde. Requiriert habe man von den Gemeinden des Ottenschläger Gerichts mit Einschluß der Dörfer Litschau 300 Gulden, von den Gemeinden der Meinetschläger Pfarre 689 Gulden.

Am gleichen Tag wurde zwischen Österreich und Frankreich zu Preßburg Friede geschlossen. Jetzt begann der Rückmarsch der feindlichen Armee, die unter ihren Kämpfern auch süddeutsche Truppen zählte.

Wieder war es Bernadotte, der trotz des Friedens kurz vor seinem Abmarsche eine unerschwingliche Geldforderung an den Taborer und Budweiser Kreis stellte, welche nur durch das energische Auftreten des Budweiser Bürgermeisters Franz von **Sterneck** und des Kreishauptmannes vereitelt wurde.

Er hatte den beiden Kreisen am 3. Jänner 1806 nicht weniger als 600.000 Gulden zur Zahlung aufgelegt. Eine Exekutionsmannschaft von 200 Mann, die auf 400 Mann und schließlich bei Nichteinhaltung des Termines auf drei

připravena zasáhnout. Ještě v noci ze 3. na 4. ledna se museli novohradští panští úředníci vydat na cestu a vybírat peníze. Bělský soud musel znovu přispět částkou 396 zlatých.

O ubytování vojáků v Bělé během zpáteční cesty Francouzů, který trval od začátku ledna přibližně až do 18. ledna 1806, nejsou žádné zprávy.

Protože ale Velíška, Meziříčí, Malonty, Tichá a Jaroměř, jsou uvedeny mezi vyjmenovanými obcemi, měla Bělá v každém případě si ještě své utrpení zažít.

K nové válce s Francií došlo v roce 1809. Rakousko za tím účelem podniklo rozsáhlá opatření a zbrojení před vyhlášením války, ke kterému došlo 29. března. Ke každému pluku byly připojeny dva rezervní prapory, postaveny dvě myslivecké divize a k všeobecnému překvapení byl dne 9. ledna 1808 vydán císařský patent, nařizující zřízení zeměbrany (Landwehr), členěné podle korunních zemí a která měla být využíváné pouze pro obranu vlastní země.

Vlastní obranyschopné mužstvo sloužilo již v armádě a nově přičleněným praporům. Pro zeměbranu byly proto povoláni k tomuto úkolu schopní muži od 15 do 45 let věku, kteří neměli žádné jiné vojenské závazky.

Budějovický kraj postavil tři prapory. Bělá patřila k druhému praporu, a to ke kaplické kumpanii, jejíž část byla vycvičená v Malontech. Ještě na podzim roku 1808 začala cvičení, konaná každou neděli. Vesnický rychtář zodpovídal za to, že jeho vesnické mužstvo nastoupí včas.

Dne 1. března 1809 byla rakouská armáda mobilizována. Zároveň byly na cvičení povolány zálohy a zeměbranci. Protože v průběhu války nastal nedostatek mužstva, udržovala se

Regimenter erhöht werden sollte, stand zur Unterstützung bereit. Noch in der Nacht vom 3. auf den 4. Jänner mußten Gratzner Herrschaftsbeamte sich auf den Weg machen und Gelder sammeln. Das Ziernetschläger Gericht hatte abermals 396 Gulden beizusteuern.

Über die Einquartierungen in Ziernetschlag während des Rückmarsches der Franzosen, welcher von Anfang bis etwa 18. Jänner 1806 andauerte, liegen keine Nachrichten vor. Da aber Wölschko, Uretschlag, Meinetschlag, Oppolz und Jarmirn unter den hievon betroffenen Orten aufgezählt werden, hatte Ziernetschlag jedenfalls auch darunter zu leiden.

Zu einem neuen Kriege mit Frankreich kam es 1809. Österreich hatte hiefür vor der am 29. März ergangenen Kriegserklärung lange und umfassende Vorkehrungen und Rüstungen getroffen. Jedem Regimente waren zwei Reservebataillone angeschlossen, zwei Jägerdivisionen aufgestellt worden und zur allgemeinen Überraschung erschien am 9. Jänner 1808 ein kaiserliches Patent, das die Errichtung einer Landwehr anordnet, welche nach Ländern gegliedert und nur zur Verteidigung des eigenen Landes herangezogen werden sollte.

Die eigentliche wehrfähige Mannschaft diente bereits im Heer und den neuangegliederten Bataillonen. Für die Landwehr wurden deshalb jene hiezu tauglichen Männer von 15 bis 45 Jahren herangezogen, welche keine andere militärische Verpflichtung hatten.

Der Budweiser Kreis stellte drei Bataillone auf. Ziernetschlag gehörte zum zweiten Bataillon, und zwar zur Kaplitzer Kompanie, von der ein Teil in Meinetschlag abgerichtet wurde. Noch im Herbst 1808 begannen die Abrichtungen, die jeden Sonntag stattfanden. Der Dorfrichter war für das pünktliche Erscheinen seiner Dorfmannschaft verantwortlich.

Am 1. März 1809 wurde die österreichische Armee auf Kriegsfuß gestellt. Gleichzeitig rief man die Reservemannschaften und die Landwehrmänner zu Übungen ein. Da im

zeměbrana ve zbrani doma.

Šest rot druhého praporu bylo v Nových Hradech spojeno a tamtéž ředitelem panství Antonem Sturany z Třeboně odvedeno.

Zprvu měl prapor službu na hranicích. Protože se ale situace rakouské armády stále zhoršovala, musela se zeměbrana také postavit proti nepříteli a zúčastnila se posléze všech bitev tohoto nešťastného polního tažení.

Teprve až po uzavření míru se vrátili zeměbranci zpět do vlasti. Dne 23. prosince 1809 došlo k jejich rozpuštění.

Rok 1813 vysvobodil Evropu konečně od tlaku, pod kterým úpěla za doby Napoleona. Po Bitvě národů u Lipska (16. a 19. října 1813) se počalo Napoleonovo štěstí obracet a pád Paříže (13. března 1814) ukončil na vždy jeho plány na dobytí světa. Svůj rušný život ukončil ve vyhnanství.

Doba Francouzů a státní bankrot roku 1811 měly za následek drastické zvýšení cen.

Dne 31. ledna 1811 stál jeden štrych pšenice 20 zl., žita 16 zl., ječmene 14 1/2 zl., ovsa 9 zl., hrachu 24 zl. Štrych brambor stál 5 zl., 1 krocan 14 zl., jedna husa 4 zl., pár kachen 5 zl., pár kapounů 4 zl., 1 stará slepice 45 kr., podsvinče 6 zl., žejdlík přepuštěného sádla 1 zl. 54 kr., libra másla 2 zl., vejce 4 kr., libra kávy 20 zl.

IV. Mlýn

Dne 18. prosince 1361 se zmiňuje Kemukův mlýn pod „Bielou“. Zda je tento totožný s mlýnem Motze v Bělé, zapsaným v urbáři z roku 1564 s pozemkem o 1/2 lánu, těžko říci. V roce 1570 Motz zemřel.

Verlauf des Krieges Not an Mannschaften eintrat, hielt man die Landwehr unter den Waffen zurück.

Die sechs Kompanien des zweiten Bataillons wurden in Gratzen vereinigt und daselbst durch den Herrschaftsdirektor Anton Sturany von Wittingau gemustert.

Anfangs hatte das Bataillon Grenzdienst. Da sich aber die Lager der österreichischen Armee mehr und mehr verschlechterte, mußte die Landwehr auch dem Feinde gegenüberreten und nahm schließlich an allen Schlachten dieses unglücklichen Feldzuges teil.

Erst nach Friedensschluß kehrten ihre Mannschaften in die Heimat zurück. Am 23. Dezember 1809 war ihre Auflösung erfolgt.

Das Jahr 1813 erlöste Europa endlich von dem Drucke, unter welchem es in der Napoleonischen Zeit geschmachtet hatte. Nach der Völkerschlacht bei Leipzig (16. bis 19. Oktober 1813) begann sich das Glück Napoleons zu wenden und der Fall von Paris (31. März 1814) setzte seinen weiterobernden Plänen für immer Schranken. Als Verbannter beschloss er sein bewegtes Leben.

Die Franzosenzeit und der Staatsbankrott von 1811 brachten gewaltige Preissteigerungen.

Am 31. Jänner 1811 kostete der Streich Weizen 20 fl., Korn 16 fl., Gerste 14 1/2 fl., Hafer 9 fl., Erbsen 24 fl. Ein Strich Erdäpfel kostete 5 fl., ein Truthahn 14 fl., eine Gans 4 fl., ein Paar Enten 5 fl., ein Paar Kapauner 4 fl., eine alte Henne 45 Kreuzer, ein Spanferkel 6 fl., ein Seidl Schmalz 1 fl. 54 kr., ein Pfund Butter 2 fl., ein Ei 4 kr., ein Pfund Kaffee 20 fl. u.s.w.

IV. Die Mühle

Am 18. Dezember 1361 wird die Mühle des Kemuko unterhalb „Biela“ erwähnt. Ob diese gleichbedeutend ist mit der Mühle des Motz in Ziernetschlag, die im Urbar von 1564 mit einem Grundbesitze von 1/2 Lan eingetragen ist, sei dahingestellt. 1570 starb Motz.

Podle jeho pozůstalostního inventáře ze dne 26. dubna 1570 byl pozemek s mlýnem odhadnut na 100 kop, příslušenství na 75 kop. Syn Ffenzl převzal mlýn, panstvo mu ale v roce 1591 ukončilo pacht, protože tehdejší panský správce Vincenc Holzscharer z Hossteina poradil Vilémovi z Rožmberka, aby pro zvýšení příjmů sám převzal správu celého panského mlynářství, aby zřídil 12 panských mlýnů a zavedl služebnost mlýnskou, tzn., přidělil každému panskému mlýnu mleče (kdo si dává mlít ve mlýně – pozn. překl.) z určitých vesnic.

Dne 16. ledna 1591 začal s předáváním mlýnů a jednomu každému odstoupivšímu mlynáři byla předána příslušná listina.

Osvobození od odúmrti pro mlynáře, pokud vlastnil svůj pozemkový majetek, a částka 20 kop za každý mlečí postup bylo jediné odškodnění, které bylo mlynářům za jejich staré právo poskytnuto.

Od roku 1591 do roku 1596 vlastnil opuštěný mlýn jakýsi Dichtl, později Benedikt Weilgune. Během 17. století byly však postupně povoleny zase „Gaymühlen“ (oblastní mlýn provozovaný soukromníkem), také panské mlýny propachtovány provozovatelům, protože se obhospodařování „ve vlastní režii“ neukázalo být výhodné. Tito soukromí provozovatelé oblastních mlýnů ale byli povinni, odvádět těm panským mlýnům, kterým byli dříve mleči podle služebnosti přiděleni, za každého převzatého mleče poplatek za mletí v hotovosti nebo v obilí.

Byla to povinnost, která vedla k velkým sporům a uklidnila se teprve tehdy, když nucené mletí bylo úplně zrušeno.

Starý bělský selský mlýn byl roku 1695 Johannem Denkem opět uveden do provozu jako mlýn s jedním mlýnským složením (Mahlgang). Na svátek sv. Jiří toho roku zaplatil mlynář první roční poplatek ve výši 10 zlatých důchodnímu úřadu hraběte Philippa Emanuela z Buquoye.

Dne 14. února 1728 vydal Karel hrabě z Buquoye kvůli nepořádku, který se do mlynářství vkradl, mlýnský řád, který museli mleči a mlynáři pod trestem 3 tolarů přísně

Nach seinem am 26. April 1570 abgefassten Verlassenschaftsinventare wurde der Grund mit der Mühle auf 100 Schock, das Zugehör mit 75 Schock abgeschätzt. Sohn Ffenzl übernahm die Mühle, doch wurde sie im Jahr 1591 von der Herrschaft eingezogen, da der damalige Herrschaftshauptmann **Vinzenz Holzscharer von Hosstein** dem Wilhelm von Rosenberg geraten hatte, zur Erhöhung der Einkünfte das ganze Mühlwesen der Herrschaft selbst zu verwalten, 12 Herrschaftsmühlen zu errichten und den Mühlzwang einzuführen, d. h. jeder der Herrschaftsmühlen Mahlgäste aus bestimmten Dörfern zuzuweisen.

Am 16. Jänner 1591 begann er mit der Einlösung der Mühlen und einem jeden der abtretenden Müller wurde eine Ablösungsurkunde eingehändigt.

Die Befreiung vom Totenfall für den Müller, solange er im Besitz seines Grundes stand und für jeden Mühlgang eine Ablösesumme von 20 Schock war die einzige Entschädigung, die man den Müllern für ihr altes Recht gewährte.

Von 1591 bis 1596 besaß die aufgelassene Mühle ein gewisser Dichtl, später Benedikt Weilgune. Im Lauf des 17. Jahrhunderts wurden jedoch nach und nach wieder „Gaymühlen“ zugelassen, auch die Herrschaftsmühlen an Bestandsinhaber verpachtet, da sich der Betrieb „in eigener Regie“ nicht als vorteilhaft erwies. Die Gaymüller waren aber verpflichtet, an jene herrschaftlichen Mühlen, denen ihre Mahlgäste nach dem Mühlzwang vorher zugewiesen waren, von jedem solchen Mahlgaste ein Mahlgeld in Barem oder in Getreide abzuführen. Es war dies eine Verpflichtung, die zu großen Zwistigkeiten führte und erst aufhörte, als der Mühlzwang gänzlich abkam.

Die alte Ziernetschläger Bauernmühle wurde 1695 durch Johann Denk wieder als Mühle mit einem Mahlgang eingerichtet. Zu Georgi dieses Jahres zahlte der Müller den ersten Jahreszins von 10 Gulden an die Renten des Grafen Philipp Emanuel von Buquoy.

Am 14. Feber 1728 erließ Karl Graf von Buquoy wegen der Unordnung, die sich im Mühlwesen eingeschlichen hatte, eine Mühlordnung, an die sich die Mahlgäste und Müller unter einer Strafe von 3 Talern streng

dodržovat.

Používání cizích mlýnů bylo zakázáno, každý mlec měl dát své obilí semlít ve mlýně, který mu byl určen. Mlynáři si vzájemně nesměli odloučit mleče, měli ale také dbát toho, aby své mleče každým možným způsobem uspokojili.

Vídeň, dne 16. ledna 1783: Byl vydán dvorní dekret, že poddaní, v případě, že by v mlýně, který jim byl určen, byli špatně obslouženi, mohou s povolením krajského úřadu vyhledat jiný mlýn.

Dne 30. ledna 1789 bylo nucené mletí úplně zrušeno, poddaní však zůstávali vázání na panské mlýny.

Tím samozřejmě jednotlivé mlýny utrpěly škodu, panské mlýny ztratily mleče, které pak ale získaly selské neboli „Gay-mlýny“.

Dne 24. června 1791 obdržely panské správy příkaz, přizpůsobit poplatek za mletí příslušně tomuto přechodu mlečů.

To pak došlo mezi panstvem a mlynáři k velkým rozmíškám, které vedly zejména se soukromými provozovateli oblastních mlýnů Philippem Kastlem z Bělé, Sebastianem Schicho z Jaroměře a Klementem Starkbaumem na „Velkomlýně“ (Großmühle) u Malont k procesu trvajícím několik let a který mohl být ukončen pouze donucovacím opatřením.

30 sedláků z Bělé patřilo, tak dlouho, pokud platilo nucené mletí, k dvornímu mlýnu v Benešově. Po odstranění/zrušení nuceného mletí mohli v domovském mlýnu mlít, museli ale za to dvornímu mlynáři zaplatit ročně 9 zlatých jako úbytek zisku z mlecího poplatku.

Když byly nyní poplatky za mletí vrchností vyrovnány, byl bělskému mlynáři Kastlovi o tuto částku zvýšen jeho poplatek (Mühlzins), který odváděl hraběcímu důchodnímu úřadu, s odůvodněním, že mletím obilí Bělským má minimální výdělek 22 ½ štrýchů po 2 zl. 30 kr..

zu halten hatten.

Die Benützung fremder Mühlen wurde verboten, jeder Mahlgast hatte sein Malter (Getreide, Mahlgut, Anm.B.R.) in der ihm zugewiesenen Mühle mahlen zu lassen. Die Müller durften sich gegenseitig die Mahlgäste nicht abreden, waren aber auch verhalten, ihre Mahlgäste in jeder Weise zu befriedigen.

Wien, 16. Jänner 1783: Es erfolgte das Hofdekret, daß die Untertanen, falls sie von der Mühle, der sie zwangsweise zugewiesen waren, schlecht bedient würden, mit Bewilligung des Kreisamtes eine andere Mühle aufsuchen können.

Am 30. Juli 1789 wurde der Mühlzwang überhaupt aufgehoben, doch blieben die Untertanen an die Herrschaftsmühlen gebunden. Dadurch wurden selbstverständlich einzelne Mühlen geschädigt, die Herrschaftsmühlen verloren Mahlgäste, die Bauern- oder Gaymühlen gewannen solche.

Am 24. Juni 1791 erhielten die Herrschaftsverwaltungen den Auftrag, die Mühlzinse dieser Verschiebung der Mahlgäste entsprechend anzupassen. Da kam es nun zwischen der Herrschaft und den Müllern zu großen Auseinandersetzungen, die insbesondere mit den Gaymüllern Philipp Kastl von Ziernetschlag, Sebastian Schicho von Jarmirn und Klement Starkbaum auf der Großmühle bei Meinetschlag zu einem mehrjährigen Prozesse führten, der nur durch Zwangsmaßnahmen beendet werden konnte.

Die 30 Bauern von Ziernetschlag gehörten, solange der Mühlzwang galt, zur Hofmühle in Beneschau. Nach Beseitigung des Mühlenzwanges konnten sie in der heimischen Mühle mahlen, mußten dafür aber dem Hofmüller jährlich 9 Gulden als Entgang für das Mahlgeld bezahlen.

Als nun die Mühlzinsen durch die Herrschaft ausgeglichen wurden, erhöhte man dem Ziernetschläger Müller Kastl den Mühlzins an die gräflichen Renten um diesen Betrag mit der Begründung, daß er durch das Vermahlen des Getreides der Ziernetschläger einen Mindestverdienst von 22 ½ Strich à 2 fl. 30 kr.

Krom toho, jeho mlýn je bez dluhů, má hodnotu 500 zlatých a on vlastní 48 jiter 962 čtverečných sáhů pozemků.

Proti těmto výkonům navíc Kastl nyní zaslal jménem svým a také jménem obou ostatních dříve uvedených mlynářů písemnou stížnost císaři.

Byla nařízena kontrola, kterou se ale nedocílilo nic jiného, než že stížnost mlynářů nebyla oprávněná.

Když přesto odmítli zaplatit vyšší poplatek a veškerá domluva po dobrém nebyla nic platná, přišel od zemské gubernie dne 3. března 1799 příkaz uplatnit donucovací opatření.

Nejprve se vyhrožovalo, avšak nadarmo, „vyvedením“ (Abstiftung), tzn. odebráním mlýnů. Pak ale byl nařízen trest vězení tří neústupných, a teprve pak povolili a slíbili zbytek poplatky uhradit. S dalším dvorním dekretem ze dne 4. května 1800, že stížnost Kastla a jeho soudruhů je nutno zamítnout, byl spor ukončen.

X. Ludvické Hory

Obec, ležící v nadmořské výšce 786 m, Ludvické Hory, je nově založené sídliště, které vzniklo za hraběte Jana z Buquoye v roce 1789, a dostalo jméno po synovci zakladatele, hraběti Ludvíku z Buquoye.

Osídlovací protokol, vyhotovený v roce 1789, zahrnuje následujících 17 domů:

**Konskr. – Name - Grundbesitz - Jahreszins
Nr: (Strich/v/m) (fl/Kr./d)**

**Č.p. – jméno – pozemky – roční poplatek
(korců/v/m) (zl./kr./den.)**

1. Simon Stürzl - 21/1/ 3 5/12 - 21/27/3
(zweifache Siedelung/dvojsídlo)
2. Johann Spirek – 11/3/ 10/12 - 14/21/2
3. Philipp Denk – 13/2/ 1 1/12 - 14/14/3
4. Bartl Eibensteiner – 13/2/ 2 2/12 – 14/19/-
5. Lambert Thurn – 13/2/ 2 7/12 – 15/56/1

habe. Außerdem sei seine Mühle schuldenfrei, habe einen Wert von 500 Gulden und er besitze 48 Joch 962 Quadratklaffer Gründe.

Gegen diese Mehrleistung richtete nun Kastl für sich und die beiden anderen früher genannten Müller eine Beschwerdeschrift an den Kaiser.

Es wurde eine Untersuchung anberaumt, durch die man aber nichts anderes erzielte, als dass man die Müller für sachfällig erkannte.

Als sie die Zahlung des erhöhten Zinses trotzdem verweigerten und alles gütliche Zureden nichts nutzte, kam vom Landesgubernium am 3. März 1799 der Auftrag, Zwangsmaßnahmen anzuwenden. Zunächst drohte man, allerdings vergeblich, mit der „Abstiftung“, d. h. mit der Wegnahme der Mühlen. Dann aber verhängte man Arrest über die drei Starrsinnigen, und erst jetzt gaben sie nach und versprachen die Zinsreste zu tilgen. Mit dem neuerlichen Hofdekret vom 4. Mai 1800, daß Kastl und die Mitgenossen endgiltig abzuweisen seien, wurde der Streit beendet.

X. Ludwigsberg

Der in einer Seehöhe von 786 m gelegene Ort Ludwigsberg ist eine unter dem Grafen Johann von Buquoy entstandene Neugründung aus dem Jahr 1789, die ihren Namen nach dem Neffen des Gründers, dem Grafen Ludwig von Buquoy erhielt.

Das im Jahr 1789 abgefasste Ansiedlungsprotokoll umfasst folgende 17 Hausstätten:

**Robotgeld für – Häuslzins – zusammen/Jahr
26 Tage (fl/Kr) (fl/Kr.) (fl/Kr./d.)**

**Robotné za 26 – popl.za domek – celkem/rok
dnů (zl./kr.) (zl./kr.) (zl./kr./den.)**

8/40	–	2/20	–	32/27/3
4/20	–	1/10	–	19/51/2
4/20	–	1/10	–	19/44/3
4/20	–	1/10	–	19/49/-
4/20	–	1/10	–	21/26/1

6. Josef Fidler – 14/1/ 2 1/12 – 16/46/3	4/20	–	1/10	–	22/16/3
7. Math. Putschögl – 13/2/ 3 3/12 – 10/51-	4/20	–	1/10	–	16/27/1
8. Urban Moser – 14/3/ 1/12 – 12/32/1	4/20	–	1/10	–	18/2/1
9. Sebast. Pleßberger–14/1 1/4/12–11/28-	4/20	–	1/10	–	16/58-
10. Zacharias Fidler- 13/1/ 3 3/12 – 10/45-	4/20	–	1/10	–	16/15/3
11. Albert Berani – 14/-/ 1 4/12 – 11/16/-	4/20	–	1/10	–	16/46-
12. Johann Witzani – 12/1/ 3 7/12 – 9/58/3	4/20	–	1/10	–	15/28/3
13. Johann Kapeller – 11/-/2 5/12 – 11/20/2	4/20	–	1/10	–	16/50/2
14. Bernard Handlos – 11/-/ 9/12 – 11/13/3	4/20	–	1/10	–	16/43/3
15. Johann Pils – 11/-/ 9/12 11/25/-	4/20	–	1/10	–	16/55-
16. Martin Weilguni – 11/-/ 9/12 – 13/48/2	4/20	–	1/10	–	19/18/2
17. Herrschaftl. Kohlerhäusl - / - / - - - / - / - (panský uhlířský domek)	-/-		-/-		-/-

1794 jsou nazýváni novými usedlími:

a) výměnou majetku
č. 6: Anton Preinfalk
č. 15: Georg Moser

b) nově zřízeno „im **Brussing**“:
č. 18: Albert Tödl
č. 19: Johann Tominger

Na Kneißlschské popl. mýtině (Zinsgereut):
Č. 20: Johann Scharinger
č. 21: Felix Hoffelner.

Všichni usedlí žádali kvůli obtížnému klučení z důvodu kamenité půdy a s tím spojenou velkou námahou v letech 1794 až 1796 o slevu na poplatku, která jim také byla panstvem povolená v celkové částce 76 zl. 26 ¼ kr.

Naproti tomu byli zavázáni pozemky co nejdřív vyklidit. Dne 15. srpna 1795 je uveden jako výčepní piva a „uhlíř“ Martin Thurn.

Dne 11. ledna 1796: Marie, obdržela vdova po Karlu Kapellerovi, který před 4 lety postavil dům č. 13 pro svého nyní 15letého syna Johanna na dobu tří životů, povolení uzavřít sňatek s Thomasem Riehlem z Klopanova (u Dolního Dvořiště, Kropfetschlag bei Unterhaid).

Posledně jmenovaný je 7. června 1797 uveden jako majitel domu.

12. ledna 1796: Benediktu Tödlovi, který před 5 lety postavil pro svého syna Adalberta domek

1794 werden als neue Ansiedler genannt:

a) durch Besitzwechsel
Nr.Conscr. 6: Anton Preinfalk
Nr.Conscr.15: Georg Moser

b) durch Neugründung „im **Brussing**“:
Nr.C. 18: Albert Tödl
Nr.C. 19: Johann Tominger

Auf dem Kneißlschen Zinsgereut:
Nr.C. 20: Johann Scharinger
Nr.C. 21: Felix Hoffelner.

Sämtliche Ansiedler ersuchten wegen der durch die steinigen Gründe schwierige Rodung und der großen damit verbundenen Mühe für die Jahre 1794 bis 1796 um einen Zinsnachlass, der ihnen seitens der Herrschaft auch mit einem Gesamtbetrage von 76 fl. 26 ¼ Kr. bewilligt wurde.

Dagegen wurden sie verpflichtet, die Gründe ehestens zu räumen. Am 15. August 1795 wird als Bierschenker und „Kohler“ Martin Thurn genannt.

Am 11. Jänner 1796: Marie, Witwe nach Karl Kapeller, der vor 4 Jahren das Haus Nr. 13 für seinen jetzt 15jährigen Sohn Johann auf 3 Leiber erbaute, erhält die Bewilligung, den Thomas Riehl aus Kropfetschlag (bei Unterhaid, Anm.B.R.) zu heiraten.

Letzterer wird am 7. Juni 1797 als Hausbesitzer genannt.

12. Jänner 1796: Dem Benedikt Tödl, der vor 5 Jahren für seinen Sohn Adalbert das Häusl Nr.

č.18 v takzvaném „Brussingu“ na dobu 3 životů, se povoluje, tento domek propachtovat na 6 let svobodnému Mathiasi Handlosovi z Hněvanova.

2. března 1796: Johannu Thurnovi, který v roce 1795 koupil domek Johanna Tomingera v Brussingu za 285 zl. je dovoleno, jej za 350 zl. na dobu 3 životů prodat podruhovi Wenzelu Massarzovi.

16. dubna 1796: Johann Marschik z Dobečova nabývá hospodu pro syna Alberta na 6 let za 50 zl. kauce a 9 zl. nájmné.

30. dubna 1796: Sedláku Johannu Marschikovi se jako pachtýři hostince jako i dřívějšímu pachtýři povolují 4 sáhy palivového dříví a 3 fůry steliva.

22. dubna 1797. Vdově po dominikalistovi (= sedlák hospodařící na dominikálu, tzn. panské půdě) Marii Witzani, jejíž muž postavil domek před 7 lety na vlastní náklady, se povoluje jeho prodej na dobu tří životů a zároveň také, aby si na svém pozemku zřídila výminek.

Dne 7. června 1797 utrpěli usídlení povětrnostní škody. Škodní částka byla vyčíslena na 179 zl. 26 ¼ kr. a třetina z toho odesaná.

14. října 1797: Jakobu Weilgunimu, sedlákovi z Meziříčí, se povoluje, na jeho dřívě zakoupené louce u Ludvíkových Hor postavit domek pro svého syna Michela (10 korců, z toho 7 korců polní hospodářství, 3 korce luk).

Jmenovaní soudci/rychtáři:

1796: Gregor Moser
1820 a 1827: Josef Tuscher
1840: Lorenz Warrein

1805 bylo 21 domů
1824 a 1835 bylo 24 domů
1841: 165 obyvatel
1862: 27 domů a 213 obyvatel
1894: 131 obyvatel.

18 im sogenannten „Brussing“ auf 3 Leiber erbaute, wird gestattet, dieses Häusl auf 6 Jahre an den ledigen Mathias Handlos von Liebesdorf zu verpachten.

12. März 1796: Dem Johann Thurn, welcher 1795 das Häusl des Johann Tominger in Brussing um 285 fl. kaufte, wird gestattet, dieses um 350 fl. auf 3 Leiber an den Oppolzer Inmann Wenzel Massarz zu verkaufen.

16. April 1796: Johann Marschik von Dobichau, erhält das Wirtshaus für Sohn Albert auf 6 Jahre gegen 50 fl. Kaution und 9 fl. Bestandzins.

30. April 1796: Dem Bauer Johann Marschik werden als Pächter des Gasthauses wie dem früheren Pächter 4 Klaftern Brennholz und 3 Fuhren Streu bewilligt.

22. April 1797: Der verwitweten Dominikalistin Marie Witzani, deren Mann das Häusl vor 7 Jahren auf eigene Kosten erbaute, wird dessen Verkauf auf 3 Leiber und gleichzeitig auch gestattet, sich am Häusl auf ihrem Grund eine Ausgedingewohnung herzustellen.

Am 7. Juni 1797 erlitten die Ansiedler Wetterschaden. Die Schadenziffer wurde mit 179 fl. 26 ¼ Kreuzer sichergestellt und der dritte Teil davon abgeschrieben.

14. Oktober 1797: Dem Uretschläger Bauer Jakob Weilguni wird gestattet, auf seiner altgekauften Wiese bei Ludwigsberg für seinen Sohn Michel ein Häusl zu bauen (10 Strich, davon 7 Strich Feldbau, 3 Strich Wiese).

Als Richter genannt:

1796: Gregor Moser
1820 und 1827: Josef Tuscher
1840: Lorenz Warrein

1805 gab es 21 Häuser
1824 und 1835 gab es 24 Häuser
1841: 165 Einwohner
1862: 27 Häuser und 213 Einwohner
1894: 131 Einwohner.

XI. Založení obecné školy v Bělé

V letech 1873 až 1876 existovala v domě č. 40 v Bělé (v místnosti vpravo vedle vchodu) pokoutní škola. Dívky seděly na lavici u zdi, hoši kolem stolu uprostřed malé místnosti bez dřevěné podlahy (ungedielt).

Vyučování vedl bývalý gymnasista, Adolf Ernst, bratr někdejšího správce sklárny ve Stříbrných Hutích. Ernst dostal bezplatnou stravu (střídavě u zúčastněných rodin) a měsíční odměnu 5 až 6 zlatých.

Měl to být úspěšný učitel. Jakmile se úřad o existenci této školy dověděl, byla zrušena. Ernst zůstal ještě dva roky jako domácí učitel u 10 až 12 rodin, pak se přestěhoval do Pohoří a skončil posléze u žebrácké hole.

Za působení přednosta obce Johanna Guschlbauera č. 38 (Hofbauer) se konala v letech 1873 a 1874 šetření kvůli zřízení školy a obci za tím účelem přislíbena značná částka. Přesto ke stavbě nedošlo.

Až teprve v důsledkům snažení přednosta obce Johanna Proksche č. 19 v Bělé a obecního zastupitele Johanna Zettla č. 6 se podařilo dát tuto záležitost do běhu.

Dne 17. listopadu 1889 byli tedy členové obce pozváni na poradě o zřízení školy do obecní hospody. Po podrobných jednáních připojilo 20 osob z Bělé svůj podpis pro stavbu školní budovy, a to: Thomas Maier č. 1, Johann Zettl č. 6, Rosalia Weilguni č. 8, Mathias Fenzl č. 17, Johann Proksch č. 19, Jakob Pascher č. 22, Johann Weilguni č. 24, Andreas Pascher č. 26, Mathias Gangl č. 29, Johann Holzer č. 31, Michael Pascher č. 32, Franz Eibensteiner, č. 35, Laurenz Zettl č. 37, Mathias Gangl č. 40, Franz Fröstl č. 43, Franz Maier č. 44, Josef Steinhauser č. 45, Peter Neuhauser č. 49, Johann Hoffelner č. 50 a Wenzel Weilguni č. 53.

XI. Die Gründung der Volksschule in Ziernetschlag

In den Jahren 1873 bis 1876 bestand im Hause Nr. 40 in Ziernetschlag (in der Kammer rechts neben dem Eingange) eine Winkelschule. Die Mädchen saßen auf einer Bank an der Wand, die Knaben um einen Tisch in der Mitte des ungedielten Zimmerchens. Den Unterricht erteilte ein gewesener Gymnasiast, Adolf Ernst, ein Bruder des ehemaligen Glashüttenverwalters in Silberberg. Ernst erhielt die Kost unentgeltlich (abwechselnd bei den beteiligten Parteien) und eine monatliche Entlohnung von 5 bis 6 Gulden.

Er soll gute Lehrerfolge erzielt haben. Als die Schulbehörde von dem Bestande dieser Schule Kenntnis erhielt, wurde sie aufgehoben. Ernst verblieb noch 2 Jahre als Hauslehrer bei 10 bis 12 Parteien, übersiedelte dann nach Buchers und musste zuletzt den Bettelstab ergreifen.

Unter der Wirksamkeit des Gemeindevorstehers Johann Guschlbauer Nr. 38 (Hofbauer) wurden in den Jahren 1873 und 1874 Erhebungen wegen Errichtung einer Schule gepflogen und der Gemeinde zu diesem Zwecke eine ansehnliche Subvention in Aussicht gestellt. Trotzdem unterblieb der Bau.

Erst den Bemühungen des Gemeindevorstandes Johann Proksch Nr. 19 in Ziernetschlag und des Gemeinderates Johann Zettl Nr. 6 gelang es, diese Angelegenheit in Fluß zu bringen. So wurden am 17. November 1889 die Gemeindeglieder zur Beratung über die Errichtung einer Schule in das Gemeindegasthaus eingeladen. Nach eingehenden Beratungen stimmten 20 Parteien von Ziernetschlag mittels Unterschrift für den Bau eines Schulhauses u. zw.: Thomas Maier Nr 1, Johann Zettl Nr. 6, Rosalia Weilguni Nr. 8, Mathias Fenzl Nr. 17, Johann Proksch Nr. 19, Jakob Pascher Nr. 22, Johann Weilguni Nr. 24, Andreas Pascher Nr. 26, Mathias Gangl Nr. 29, Johann Holzer Nr. 31, Michael Pascher Nr. 32, Franz Eibensteiner, Nr. 35, Laurenz Zettl Nr. 37, Mathias Gangl Nr. 40, Franz Fröstl Nr. 43, Franz Maier Nr. 44, Josef Steinhauser Nr. 45, Peter Neuhauser Nr. 49, Johann Hoffelner Nr. 50 und Wenzel Weilguni Nr. 53.

V únoru 1890 požádalo obecní zastupitelství okresní školskou radu o povolení pro zřízení samostatné školy.

Dne 11. dubna 1890 se za tím účelem konalo šetření komise a jednání ve smyslu paragrafu 7 zákona ze dne 19. února 1870 u obecního úřadu, ke kterému byla v roli zájemců pozvána: zastupitelstva obcí Bělé, Malont, Meziříčí, Jaroměře, Dolního Příbraní, Rapotic, Ličova, Radčic, Desek a místní školní radové z Malont a Dolního Příbraní.

Zároveň musely shora jmenované obecní úřady předložit majetkové soupisy a výpisy z obecního účetnictví posledních pěti let (1885-1889) okresnímu hejtmanství v Kaplici.

Náklady komise činily 36 zl. 37 kr.

Dne 31. srpna 1891 obdržela obec od okresní školské rady rozhodnutí, že zemská školní rada v souladu se zemským výborem podle výnosu ze dne 23. srpna 1891, č. 18187 schválila zřízení dvouřídni obecné školy podle 4. třídy příjmové a školného pro v současné době do Malont příškolených hlavní částí obcí Bělá a Ludvícké Hory, při systemizaci míst pro řídícího a jednoho pomocného učitele.

Obci byla uložena povinnost úhrady veškerých nákladů na zařízení školy a věcných požadavků. Dále byla vyzvána, aby určila vhodné staveniště, navrhla stavební program, vyhotovila náčrt stavebního pozemku vedle situačního plánu ve dvojím vyhotovení a tyto pomocné podklady s uvedením stavebních nákladů předložila okresní školské radě.

Dne 30. září 1891 se konal komisní zjišťování k vytipování vhodného místa pro stavbu školy.

Komise se vydala nejprve k obecní louce parc. č. 984, která byla obcí vyhlédnutá jako staveniště a konstatovala, že toto místo pro blízkosti rybníka a vodního příkopu kvůli nadměrné vlhkosti je nevyhovující, a že chybí i potřebný prostor pro školní zahradu a hřiště (pro tělocvik).

Im Feber 1890 suchte die Gemeindevertretung beim Bezirksschulrate um die Bewilligung zur Errichtung einer selbständigen Schule an. Am 11. April 1890 fand hierüber die kommissionelle Erhebung und Verhandlung im Sinne des Paragraph 7 des Gesetzes vom 19. Feber 1870 beim Gemeindeamte statt, zu welcher als Interessenten vorgeladen waren: die Gemeindevertretungen von Ziernetschlag, Meinetschlag, Uhretschlag, Jarmirn, Unter-Sinnetschlag, Rappetschlag, Litschau, Radinetschlag, Brettern und die Ortsschulräte von Meinetschlag und Unter-Sinnetschlag.

Zugleich mussten die vorgenannten Gemeindeämter die Vermögens-Inventare und Auszüge aus den Gemeinderechnungen der letzten fünf Jahre (1885-1889) bei der Bezirkshauptmannschaft in Kaplitz vorlegen. Die Kommissionskosten betragen 36 fl. 37 Kr.

Am 31. August 1891 erhielt die Gemeinde vom Bezirksschulrat den Bescheid, dass der Landesschulrat im Einvernehmen mit dem Landesausschusse zufolge Erlasses vom 23. August 1891, Z. 18187, die Errichtung einer zweiklassigen Volksschule nach der 4. Gehalts- und Schulgeldklasse für die derzeit in Meinetschlag eingeschulten Hauptteile der Ortschaften Ziernetschlag und Ludwigsberg unter Systemisierung einer Ober- und einer Unterlehrerstelle bewilligt habe.

Die Gemeinde wurde zur Tragung aller Kosten der Schuleinrichtung und der sachlichen Erfordernisse verpflichtet. Weiters wurde dieselbe aufgefordert, einen geeigneten Bauplatz zu ermitteln, ein Bauprogramm zu entwerfen, eine Baulandskizze nebst Situationsplan in zweifacher Ausfertigung zu verfassen und diese Behelfe mit Angabe der Baukosten dem Bezirksschulrat vorzulegen.

Am 30. September 1891 fand die kommissionelle Erhebung zur Ausmittelung eines geeigneten Schulbauplatzes statt. Die Kommission begab sich zunächst zur Gemeindewiese Parz. Nr. 984, welche von der Gemeinde als Baustelle ausersehen war und konstatierte, dass diese Baustelle infolge der Nähe des Teiches und des Wassergrabens wegen Nässe ungeeignet sei und der nötige Raum für einen Schulgarten und einen

Nato navrhli zástupci obce komisi parc. č. 415 a 416, které tato shledala vyhovující. Náklady komise činily 57 zl. 49 kr.

Dne 8. října 1891 obdržela obec od okresní školské rady příkaz, koupit parcely 415 a 416 a stavební plán spolu s rozpočtem předložit okresnímu hejtmanství.

Zároveň bylo obci doporučeno připravit nutné stavební materiály, aby se stavbou školy mohlo být započato na jaře roku 1892.

Stavební plány, vypracované stavitelem Josefem Prieselem v Budějovicích, byly prověřeny c.k. stavebním oddělením a schváleny. Na to dostala obec 13. ledna 1892 příkaz, aby školní budova byla dokončena do 15. září 1892.

Dne 8. února 1892 se při obecním úřadě konala licitace nabídky na nejnižší stavební náklady s vyloučením práce mechaniků a hrnčírů.

Michal Weilguni, vynikající absolvent c.k. státní živnostenské školy v Plzni, obyvatel Bělé, získal stavbu za částku 2.806 zl. a přikročil na jaře roku 1892 s nadšením a láskou k provedení projektu.

Dne 15. října 1892 se konala kolaudace školní budovy. Dostavili se na ni tito pánové: okresní hejtman Heinrich Rzesnik, okresní školní inspektor Julius Gilhofer, okresní inženýr Josef Reisenauer z Budějovic a stavební inženýr Johann Bažant z Nových Hradů, který jako znalec v oboru techniky vykonával stavební dozor.

Stavbu ohodnotili členové komise jako naprosto solidně provedenou, v souladu s požadavky a převzali ji jako nezávadnou.

Dne 16. října 1892 se konalo vysvěcení školní budovy. K této slavnosti se dostavili pánové:

Turnplatz fehlte.

Hierauf schlugen die Gemeindevertreter der Kommission die Parz. Nr. 415 und 416 vor, welche von derselben als geeignet befunden wurden. Die Kommissionskosten betragen 57 fl 49 Kr.

Am 8. Oktober 1891 erhielt die Gemeinde vom Bezirksschulrate den Auftrag, die Parzellen 415 und 416 käuflich zu erwerben und den Bauplan mit dem Kostenvoranschlag der Bezirkshauptmannschaft vorzulegen.

Zugleich wurde der Gemeinde empfohlen, die nötigen Baumaterialien vorzubereiten, damit mit dem Aufbau der Schule im Frühjahr 1892 begonnen werden könnte.

Die vom Baumeister Josef Priesel in Budweis verfaßten Baupläne wurden von der k. k. Bauabteilung in Budweis überprüft und anstandslos befunden. Die Gemeinde erhielt hierauf am 13. Jänner 1892 den Auftrag, das Schulhaus bis 15. September 1892 fertigzustellen.

Am 8. Feber 1892 fand beim Gemeindeamte die abminderungsweise Verlizitierung der Professionsarbeiten mit Ausschluß der Mechaniker- und Hafnerarbeiten statt. Herr Michael Weilguni, Merkschüler der k. k. Staatsgewerbeschule in Pilsen, ein Ziernetschläger, erstand den Bau um den Betrag von 2.806 fl und schritt im Frühjahre 1892 mit Eifer und Liebe an die Ausführung des Projektes.

Am 15. Oktober 1892 fand die Kollaudierung des Schulhauses statt. Zu derselben erschienen die Herren: Bezirkshauptmann Heinrich Rzesnik, Bezirksschulinspektor Julius Gilhofer, Bezirksingenieur Josef Reisenauer aus Budweis und Bauingenieur Johann Bažant aus Gratzen, welcher als technischer Sachverständiger die Schulbauaufsicht geführt hatte.

Der Bau wurde von den Kommissionsmitgliedern als durchaus solid und den Anforderungen entsprechend ausgeführt befunden und anstandslos übernommen.

Am 16. Oktober 1892 fand die Einweihung des Schulbaus statt. Zu dieser erschienen die

okresní hejtman Heinrich Rzesnik, okresní školní inspektoři Julius Gilhofer a Karl Hoke, stavební inženýr Johann Bažant a správce domény Anton Teichl z Nových Hradů, vedle četných učitelů a hostů z okolí.

Slavnostní průvod šel od kaple Johanna Guschlbauera (Hofbauera/„panského sedláka“) ke škole, načež pan farář Josef Reichenauer z Malont budovu vysvětil a pronesl srdečný projev k přítomnému shromáždění.

Poté, co učitelský sbor z Malont přednesl píseň „Das ist der Tag des Herrn („To je Den Páně“), vydali se účastníci ke kaštanu stojícímu vedle školy, kde pan okresní školní inspektor Julius Gilhofer pronesl slavnostní řeč.

Dotkl se nejprve historie vzniku školy, vzpomněl s uznáním obětavosti školní obce, označil školní budovu za vzorově provedenou stavbu a líčil školu jako kolébku věrné práce pro světlo a pravdu, jako požehnané místo vlasti a svatyni pro slávu Boží.

Na konci požádal obec, aby učitelům projevila důvěru, nabádal děti k píli a horlivé návštěvě školy.

Na to předal stavbyvedoucí Michael Weilguni přednostovi obce panu Mathiasi Ganglovi a tento dále řídícímu učiteli panu Vinzenzi Schoepsovi klíč ke školní budově, přičemž každý z nich pronesl několik slov. Na jednu hodinu byla v místnosti 1. třídy připravena slavnostní tabule, které se zúčastnilo kolem 40 osob.

KONEC

***Překlad do češtiny: Helga Grimmová,
Třeboň, spolupráce Bernhard Riepl, Kaplice,
Fritz Fellner, Freistadt***

Herren: Bezirkshauptmann Heinrich Rzesnik, die Bezirksschulinspektoren Julius Gilhofer und Karl Hoke, Bauingenieur Johann Bažant und Domänenverwalter Anton Teichl aus Grätzen nebst zahlreichen Lehrern und Gästen aus der Umgebung.

Der Festzug bewegte sich von der Kapelle des Johann Guschlbauer (Hofbauer) zur Schule, worauf Herr Pfarrer Josef Reichenauer aus Meinetschlag die Einweihung vornahm und eine herzliche Ansprache an die Versammelten richtete.

Nachdem der Lehrkörper von Meinetschlag das Lied „Das ist der Tag des Herrn“ zum Vortrage gebracht hatte, begaben sich die Teilnehmer zu dem nächst der Schule stehenden Kastanienbaum, wo der Herr Bezirksschulinspektor Julius Gilhofer die Festrede hielt.

Derselbe berührte zunächst die Vorgeschichte der Schule, gedachte mit Anerkennung der Opferwilligkeit der Schulgemeinde, bezeichnete das Schulgebäude als einen musterhaft ausgeführten Bau und schilderte die Schule als eine Heimstätte treuer Arbeit für Licht und Wahrheit, als eine Segensstätte für das Vaterland und einen Tempel für die Ehre Gottes.

Zum Schlusse ersuchte er die Gemeinde, den Lehrern Vertrauen entgegenzubringen, ermahnte die Kinder zum Fleiß und eifrigen Schulbesuch.

Hierauf übergab der Bauleiter Michael Weilguni dem Gemeindevorsteher Herrn Mathias Gangl und dieser dem Oberlehrer Herrn Vinzenz Schoeps den Schlüssel zum Schulgebäude, wobei jeder derselben eine kurze Ansprache hielt. Um 1 Uhr fand im Lehrzimmer der 1. Klasse eine vom Gastwirt Johann Zettl arrangierte Festtafel statt, an welcher gegen 40 Personen teilnahmen.

ENDE

